

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Кафедра міжнародних відносин

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії»

Освітня програма 291.00.02 «Регіональні студії»

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему:

**ГЕНДЕРНИЙ ВИМІР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ШВЕЦІЇ У СХІДНІЙ
АФРИЦІ (НА ПРИКЛАДІ ТАНЗАНІЇ ТА ЕФІОПІЇ)**

Студентки 4 курсу
денної форми навчання
Табачук Анни
Вікторівни

Науковий керівник:
канд. іст. наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин
Бессонова М.М.

Київ – 2026

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	7
1.1. Стан наукової розробки проблеми та джерельна база дослідження	7
1.2. Понятійно-категоріальний апарат та методи дослідження	12
РОЗДІЛ 2. ВНУТРІШНІЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ КОНТЕКСТИ ГЕНДЕРНОГО ВИМІРУ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ШВЕЦІЇ ЩОДО КРАЇН СХІДНОЇ АФРИКИ	18
2.1. Концепція гендерного підходу у зовнішній політиці Швеції	18
2.2. Соціально-політичний контекст Танзанії та Ефіопії у сфері гендерної рівності	28
2.3. Передумови та мотиви гендерно орієнтованої співпраці Швеції з країнами регіону	43
РОЗДІЛ 3. РЕАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНОГО ВИМІРУ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ШВЕЦІЇ У ТАНЗАНІЇ ТА ЕФІОПІЇ	52
3.1. Пріоритети гендерного виміру у відносинах Швеції та Танзанії	52
3.2. Співпраця Швеції та Ефіопії у сфері гендерної рівності	60
3.3. Особливості та виклики реалізації гендерного виміру зовнішньої політики Швеції у різних соціально-політичних контекстах	68
ВИСНОВКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	81

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВВП	Валовий внутрішній продукт
ЄС	Європейський Союз
ЗВО	Заклад вищої освіти
МЗС	Міністерство закордонних справ
НАТО	Північноатлантичний альянс
ООН	Організація Об'єднаних Націй
РБ ООН	Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй
ФЗП	Феміністична зовнішня політика
3R	Rights, Representation, Resources
CCRO	Certificate of Customary Right of Occupancy
CEDAW	Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women
EIGE	European Institute for Gender Equality
FFP	Feminist Foreign Policy
ILO	International Labour Organization
IPU	Inter-Parliamentary Union
KTO	Karibu Tanzania Organization
OCHA	United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs
Sida	Swedish International Development Cooperation Agency
STEM	Science, Technology, Engineering, and Mathematics
UNDP	United Nations Development Programme
UNECA	United Nations Economic Commission for Africa
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNFPA	United Nations Population Fund
UNICEF	United Nations Children's Fund
UN Women	United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women
UWT	Umoja wa Wanawake Tanzania
VSLA	Village Savings and Loan Association

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена зростанням ролі гендерного чинника у сучасних міжнародних відносинах, зокрема в контексті трансформації підходів до безпеки та розвитку. Ухвалення Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 започаткувало формування порядку денного «Жінки, мир і безпека», у межах якого гендерна проблематика стала складовою міжнародного політичного порядку денного, а інтеграція принципів рівності та інклюзивності – важливим елементом зовнішньополітичних стратегій держав. У цьому контексті особливого значення набуває досвід Швеції як першої держави, що інституціоналізувала феміністичну зовнішню політику та інтегрувала гендерний підхід у систему зовнішньополітичних пріоритетів.

Водночас актуальність дослідження визначається специфікою політичних і соціальних процесів у країнах Східної Африки, зокрема Танзанії та Ефіопії, де питання гендерної рівності поєднуються з викликами демократичного розвитку, соціально-економічної нерівності та, у випадку Ефіопії, постконфліктного відновлення. У цих умовах дослідження гендерного виміру зовнішньої політики Швеції дозволяє співвіднести глобальні нормативні підходи з особливостями їх реалізації у конкретному регіональному контексті.

Об’єктом дослідження є зовнішня політика Швеції.

Предметом дослідження є реалізація гендерного виміру зовнішньої політики Швеції у країнах Східної Африки (на прикладі Танзанії та Ефіопії).

Мета дослідження: проаналізувати особливості реалізації гендерного виміру зовнішньої політики Швеції у країнах Східної Африки (на прикладі Танзанії та Ефіопії) та визначити специфіку його застосування у різних соціально-політичних контекстах.

Відповідно до поставленої мети **дослідницькими завданнями** роботи є:

- визначити концептуальні засади гендерного підходу у зовнішній політиці Швеції;
- охарактеризувати соціально-політичний контекст розвитку Танзанії та Ефіопії у сфері гендерної рівності;

- розкрити передумови та мотиви гендерно орієнтованої співпраці Швеції з країнами Східної Африки;
- проаналізувати основні напрями співпраці Швеції з Танзанією та Ефіопією у сфері гендерної рівності;
- з'ясувати особливості та виклики реалізації гендерного підходу у співпраці Швеції з Танзанією та Ефіопією;
- здійснити порівняльний аналіз особливостей реалізації гендерного підходу зовнішньої політики Швеції у різних соціально-політичних контекстах.

Теоретичне значення дослідження полягає у поглибленні наукового розуміння гендерного виміру зовнішньої політики як складової сучасних міжнародних відносин. У роботі проаналізовано особливості реалізації гендерного підходу Швеції у різних політичних і соціальних контекстах. Проведений аналіз сприяє кращому осмисленню взаємозв'язку між нормативними засадами гендерної рівності та практиками їх впровадження у країнах Східної Африки, зокрема Танзанії та Ефіопії.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів для підготовки аналітичних матеріалів, навчальних курсів і подальших досліджень у сфері міжнародних відносин, гендерної політики та регіональних студій. Окремі положення роботи можуть бути використані для розробки підходів до інтеграції гендерного компонента у зовнішньополітичну діяльність держав, з урахуванням досвіду співпраці Швеції з Танзанією та Ефіопією.

Апробація. Результати дослідження обговорювалися на наукових заходах: на XIII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми міжнародних відносин та зовнішньої політики», організованій Національним університетом «Львівська політехніка» 26 березня 2026 р. (тема виступу «Феміністична зовнішня політика Швеції та її вплив на сучасну дипломатичну практику»); на VI-ій студентській науковій онлайн конференції «Актуальні проблеми міжнародних відносин», організованій кафедрою міжнародних відносин Київського столичного університету імені Бориса

Грінченка 21 травня 2026 р. (тема виступу «Концепція гендерного підходу у зовнішній політиці Швеції»); на Всеукраїнській науковій конференції «Міжнародні відносини та світова політика: нові тренди переосмислення минулого», організованій Запорізьким національним університетом 22 травня 2026 р. (тема виступу «Роль Швеції у посиленні залучення жінок до розбудови миру в Ефіопії»).

Результати дослідження опубліковані у вигляді тез у збірниках матеріалів конференцій «Актуальні проблеми міжнародних відносин та зовнішньої політики» (м. Львів, 2026 р.)¹ та «Міжнародні відносини і світова політика: нові тренди переосмислення минулого» (м. Запоріжжя, 2026 р.)².

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів (перший розділ містить два підрозділи, другий і третій – по три підрозділи), висновків та списку використаних джерел і літератури, який налічує 106 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 89 сторінок.

¹ Табачук А. Феміністична зовнішня політика Швеції та її вплив на сучасну дипломатичну практику. *Актуальні проблеми міжнародних відносин та зовнішньої політики* // Матеріали XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 26 березня 2026 р.). Львів : НУ «Львівська політехніка», 2026. С.133–135.

² Табачук А. Роль Швеції у посиленні залучення жінок до розбудови миру в Ефіопії. *Міжнародні відносини та світова політика: нові тренди переосмислення минулого: Збірка наукових праць*. Випуск 2. Запоріжжя. ЗНУ, 2026. С.179-186. <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/31327>

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан наукової розробки проблеми та джерельна база дослідження

Проблема гендерного виміру зовнішньої політики Швеції, зокрема у формі феміністичної зовнішньої політики (ФЗП), набула особливої актуальності в умовах трансформації сучасних міжнародних відносин, де питання гендерної рівності, прав людини та інклюзії дедалі більше інтегруються у зовнішньополітичні практики країн світу. У цьому контексті Швеція виступає як одна з ключових держав, яка інституціоналізувала гендерний підхід у зовнішній політиці, що зумовило значне зростання наукового інтересу до цієї теми, особливо після 2014 року.

У вітчизняній науковій літературі ця тема представлена обмеженою кількістю досліджень. Зокрема, праці О. Шипелик³, А. Гарькави⁴, Л. Дорош, Ю. Вайди⁵, І. Тихоненко, Є. Кириченко⁶ та А. Мартинюк⁷ зосереджені передусім на загальному описі феміністичної зовнішньої політики, її еволюції і поширення у світі. У цих роботах Швеція розглядається як перша держава, що інституціоналізувала ФЗП, а також як держава, досвід якої вплинув на формування феміністичних підходів у зовнішній політиці інших країн (Канада,

³ Шипелик, О. О. (2021). Феміністична зовнішня політика Швеції. *Економіко-правові та управлінсько-технологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. Дніпро. 2, 333–335. http://biblio.umsf.dp.ua/jsrui/bitstream/123456789/4608/1/Конф%2005_11_21%20Том%202%20.pdf

⁴ Гарькава, А. (2024). Жіноче обличчя дипломатії XXI століття: місія, візія, стратегія, особистості. *Збройне насилля: сучасні процеси світової глобалізації та їхній вплив на Україну: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (30 травня 2024 р., м. Лубни)*, Лубни: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 81–85. <https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/11047>

⁵ Дорош, Л., & Вайда, Ю. (2023). Феміністична зовнішня політика: особливості реалізації в Україні та світі. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*, (49), 249–258. <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.49.31>

⁶ Tykhonenko, I., & Kyrychenko, Y. (2023). Feminist Diplomacy as a Tool for the Implementation of the State's Foreign Policy and Multilateral International Cooperation in the XXI Century. *Acta De Historia & Politica: Saeculum XXI*, (6), 118–125. <https://doi.org/10.26693/ahpsxxi2023.06.118>

⁷ Мартинюк, А. (2020). Швеція у боротьбі за гендерну рівність у світі. *Студентські наукові записки. Серія «Країнознавство і міжнародний туризм»*, (7), 14–23. https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/8692/1/NZ_stud_Krajinoznavstvo_i_mizhn_turyzm_Vyp_10.pdf

Франція, Мексика тощо). Основний акцент робиться на нормативних засадах політики (гендерна рівність, права людини, інклюзія), ролі політичного лідерства та глобальних тенденціях «фемінізації» дипломатії.

Характерною рисою цих праць є спроба осмислити ФЗП крізь призму її потенційного застосування в Україні. Значна увага приділяється питанню, чи може українська дипломатія адаптувати досвід держав, що вже впровадили ФЗП, з урахуванням власних політичних і безпекових реалій. У цьому контексті наголошується, що для України саме поняття феміністичної зовнішньої політики залишається відносно маловідомим⁸, що може зумовити як науковий, так і практичний інтерес до його подальшого вивчення.

На відміну від української, у зарубіжній науковій літературі ця проблематика досліджена набагато глибше. Центральне місце тут займають праці шведських дослідниць, передусім К. Аггестам, та А. Бергман Розамонд, які є одними з найбільш відомих і цитованих. Зокрема, у праці «*Swedish Feminist Foreign Policy in the Making: Ethics, Politics and Gender*»⁹ вони розглядають ФЗП як якісно новий етап розвитку гендерного підходу, який виходить за межі традиційного гендерного мейнстрімінгу та спрямований на трансформацію існуючих владних ієрархій у міжнародній політиці. Авторки підкреслюють її нормативну спрямованість, засновану на принципах прав людини, інклюзії та глобальної справедливості, а також розглядають її як процес, що перебуває у стані постійного формування.

У подальших дослідженнях увага зосереджується на взаємозв'язку гендеру та безпеки, де вони демонструють, що ФЗП прагне переосмислити традиційно «маскулінізовані» підходи до безпеки¹⁰. А. Бергман Розамонд також розвиває концепцію «гендерного космополітизму», розглядаючи ФЗП як

⁸ Дорош Л., Вайда Ю. *Феміністична зовнішня політика...* С. 255.

⁹ Aggestam, K., & Bergman Rosamond, A. (2016). Swedish Feminist Foreign Policy in the Making: Ethics, Politics, and Gender. *Ethics & International Affairs*, 30(3), 323–334. <https://doi.org/10.1017/S0892679416000241>

¹⁰ Aggestam, K., & Bergman Rosamond, A. (2018). Re-politicising the Gender-Security Nexus: Sweden's Feminist Foreign Policy. *European Review of International Studies*, 5(3), 30–48. <https://doi.org/10.3224/eris.v5i3.02>

інструмент формування глобальних норм¹¹, тоді як у співавторстві з К. Райт вона аналізує суперечності між задекларованими феміністичними принципами та безпековою політикою Швеції, зокрема в контексті її вступу та взаємодії з НАТО¹².

Важливий напрям досліджень становлять роботи, присвячені сприйняттю та оцінці феміністичної зовнішньої політики. Так, М. Розен Сундсрем та У. Ельгстрем показують, що, попри позитивний імідж Швеції як лідера у просуванні гендерних норм, рівень реального розуміння ФЗП серед інших держав залишається поверховим, присутнє неоднозначне ставлення до самого терміна «феміністична», а її подальше поширення обмежується політичним контекстом, зокрема зростанням націоналізму та популізму¹³.

Іншу групу становлять критичні дослідження, зокрема праці А. Таунс, К. Єзерської та Е. Б'ярнегорд, у яких аналізується відмова Швеції від феміністичної зовнішньої політики у 2022 році та її подальша трансформація¹⁴. У цих роботах підкреслюється, що ФЗП не є сталою моделлю, а залежить від політичних змін і може зазнавати як розвитку, так і згорання. Звіт цих авторок за 2023 рік є одним із перших, що системно оцінює реалізацію політики у різних сферах, зокрема у двосторонньому співробітництві та сфері розвитку.

Окремий напрям становлять дослідження, присвячені практичній реалізації гендерного виміру політики. Зокрема, у магістерській роботі Дж. К. Меєра-Ваттса аналізується вплив ФЗП Швеції на Південну Африку як приклад її застосування у конкретному регіональному контексті¹⁵. Подібну

¹¹ Bergman Rosamond, A. (2013). Protection beyond Borders: Gender Cosmopolitanism and Co-constitutive Obligation. *Global Society*, 27(3), 319–336. <https://doi.org/10.1080/13600826.2013.790789>

¹² Wright, K. A. M., & Bergman Rosamond, A. (2024). Sweden, NATO and the gendered silencing of feminist foreign policy. *International Affairs*, 100(2), 589–607. <https://doi.org/10.1093/ia/iaae002>

¹³ Rosén Sundström, M., & Elgström, O. (2020). Praise or critique? Sweden's feminist foreign policy in the eyes of its fellow EU members. *European Politics and Society*, 21(4), 418–433. <https://doi.org/10.1080/23745118.2019.1661940>

¹⁴ Towns, A., Jezierska, K., & Bjarnegård, E. (2024). Can a feminist foreign policy be undone? Reflections from Sweden. *International Affairs*, 100(3), 1263–1273. <https://doi.org/10.1093/ia/iaae079>

¹⁵ Meyer-Watts, J. K. (2021). *Foreign Policy as a Tool for Gender Development and Equality: The Impact of Sweden's Feminist Foreign Policy in South Africa* (Master's thesis, University of the Witwatersrand, Johannesburg (South Africa)).

проблематику розглядають й інші африканські дослідники, які аналізують доцільність впровадження ФЗП у Південній Африці як відповідь на гендерну нерівність¹⁶. Такі праці є важливими, оскільки відображають регіональний, «внутрішній» погляд на можливості та обмеження цього підходу.

Разом з тим, особливою прогалиною в цьому напрямі є відсутність комплексних досліджень на прикладі країн зі Східної Африки. Хоча окремі аспекти гендерної політики у регіоні розглядаються (наприклад, у контексті співробітництва заради розвитку або гуманітарної допомоги), праці, які б системно аналізували реалізацію політики Швеції на рівні конкретних держав, або здійснювали порівняльний аналіз (зокрема Танзанії та Ефіопії), практично відсутні.

Отже, аналіз наукової літератури засвідчує, що, попри значний теоретичний доробок у цій темі, її практичний вимір залишається недостатньо висвітленим. Це зумовлює необхідність звернення до ширшої джерельної бази, яка дозволила б простежити особливості реалізації гендерного виміру зовнішньої політики Швеції на емпіричному рівні. У зв'язку з цим доцільно виокремити та проаналізувати основні групи джерел, використаних у дослідженні.

Першу групу становлять акти державного законодавства та виконавчої влади, до яких у межах дослідження належать керівництво з реалізації феміністичної зовнішньої політики (*Handbook: Sweden's Feminist Foreign Policy*), урядові заяви (наприклад, *Statement of Government Policy 2014*), документи зовнішньополітичного відомства Швеції (*Statement of Foreign Policy 2023*), програмні документи у сфері розвитку, зокрема *Sweden's Policy for Global Development* та *Action Programme for Promoting Gender Equality in Swedish International Development Cooperation*, а також стратегії двосторонньої

<https://www.proquest.com/openview/810e42b34930376ce75278f8a2259fef/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2026366&diss=y>

¹⁶ Mrubula-Ngwenya, G., Legodi, L. T., Vuma, S. L., & Rapanyane, M. B. (2025). Should South Africa Embrace a Feminist Foreign Policy to Respond to Gender Inequality?. *African Journal of Political Science*, 13(2), 37-50. <https://doi.org/10.36615/1gwx8e13>

співпраці з Танзанією та Ефіопією за різні роки. Вони визначають концептуальні засади, пріоритети та інструменти реалізації гендерного виміру зовнішньої політики Швеції та слугують основою для аналізу її інституційного оформлення.

Другу групу становлять матеріали періодичної преси, пресрелізи та інформаційні повідомлення, які використовуються для висвітлення актуальних змін у політиці. Ці джерела дозволяють доповнити аналіз стратегічних документів поточним політичним контекстом і простежити трансформацію підходів Швеції до реалізації політики розвитку.

Третю групу становлять доповіді, звіти та аналітичні матеріали міжнародних організацій та експертних груп, серед яких звіти та аналітичні публікації системи ООН (у тому числі *UN Women*, *UNDP*, *UNFPA*, *UNECA*, *UNESCO*, *UNICEF*), а також галузеві огляди та звіти по країнах (зокрема у сфері освіти та соціального розвитку). Зазначені джерела забезпечують концептуально-аналітичну основу дослідження, дозволяючи розкрити ключові проблеми, пріоритети та особливості гендерного виміру розвитку у Танзанії та Ефіопії.

Четверту групу становлять статистичні збірники, індекси та бази даних, які використовуються для кількісного аналізу гендерних та соціально-економічних показників. До них належать індекси гендерної рівності (наприклад, *Gender Equality Index* Європейського інституту з гендерної рівності), статистичні дані міжнародних організацій (Світового банку, Міжнародної організації праці), а також профільні бази даних (зокрема щодо релігійної структури населення та представництва жінок у парламентах). Зазначені джерела дозволяють проаналізувати кількісні параметри гендерної рівності, освіти, зайнятості та політичного представництва в Танзанії та Ефіопії, а також слугують емпіричною основою для оцінки соціально-політичного контексту, у якому реалізується гендерний вимір зовнішньої політики Швеції.

П'яту групу становлять матеріали міжнародних програм розвитку та проектної допомоги, а саме дані з платформи *Openaid*¹⁷. Вона є основним джерелом емпіричного матеріалу дослідження, оскільки містить інформацію про конкретні проекти співпраці Швеції з Танзанією та Ефіопією – їх фінансування, цілі, напрями та результати. Аналіз цих даних дозволяє простежити практичні механізми реалізації гендерного виміру політики розвитку.

Таким чином, аналіз стану наукової розробки проблеми свідчить про наявність розвиненого теоретичного підґрунтя для вивчення феміністичної зовнішньої політики Швеції, водночас поєднаного з обмеженою кількістю досліджень її практичного втілення у конкретних регіональних контекстах. Описана джерельна база, своєю чергою, забезпечує можливість комплексного підходу до дослідження, поєднуючи концептуальний аналіз із вивченням практичних механізмів реалізації гендерного виміру зовнішньої політики Швеції на прикладі Танзанії та Ефіопії.

1.2. Понятійно-категоріальний апарат та методи дослідження

У межах дослідження реалізації гендерного виміру зовнішньої політики Швеції в країнах Східної Африки важливим є чітке визначення понятійно-категоріального апарату, що зумовлено необхідністю сформуванню теоретичну рамку для інтерпретації емпіричного матеріалу та забезпечити концептуальну узгодженість і послідовність подальшого аналізу.

Базовим концептом дослідження є поняття «гендер» (*gender*), яке трактується відповідно до підходу ООН як соціально сконструйована система ролей, норм і відносин між жінками і чоловіками, що визначає доступ до ресурсів, участь в ухваленні рішень та розподіл влади¹⁸. Такий підхід дозволяє

¹⁷ Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *Öppna data om Sveriges internationella bistånd*. <https://openaid.se/>

¹⁸ United Nations. (2001). *Important concepts underlying gender mainstreaming*. Office of the Special Adviser on Gender Issues and Advancement of Women (OSAGI). <https://www.un.org/womenwatch/osagi/pdf/factsheet2.pdf>

відійти від біологічного розуміння статі та зосередитися на структурних механізмах відтворення нерівності. Водночас гендер розглядається як інтерсекційна категорія, яка функціонує у взаємодії з іншими соціальними характеристиками – зокрема соціально-економічним статусом, етнічною приналежністю та віком, – що є особливо важливим для аналізу країн Східної Африки, де ці фактори комплексно впливають на становище жінок.

Тісно пов'язаним з цим є поняття «гендерна рівність» (*gender equality*), яке у дослідженні розглядається не лише як формальна рівність прав, а як фактична рівність можливостей, доступу до ресурсів і впливу на ухвалення рішень. Відповідно до підходу *UN Women*, гендерна рівність передбачає врахування інтересів і потреб як жінок, так і чоловіків, і водночас визнається фундаментальним правом людини та передумовою сталого розвитку¹⁹.

Ключовим у дослідженні є поняття «гендерний вимір зовнішньої політики», під яким розуміється характеристика зовнішньополітичної діяльності держави з точки зору врахування гендерної перспективи у процесі її формування. Йдеться про те, наскільки принципи гендерної рівності інтегровані у різні напрями зовнішньої політики – дипломатію, співробітництво заради розвитку, безпекову політику та економічну співпрацю – і якою мірою вони спрямовані на трансформацію нерівномірного розподілу влади та ресурсів.

Водночас поняття «гендерний мейнстрімінг» (*gender mainstreaming*) розглядається як інституціоналізований механізм реалізації гендерного виміру, що передбачає інтеграцію гендерної перспективи на всіх етапах політичного процесу – від планування до моніторингу й оцінки результатів. Отже, якщо гендерний вимір окреслює змістовну характеристику політики, то гендерний мейнстрімінг виступає інструментом її практичного впровадження.

Також в роботі використовується поняття «гендерний космополітизм» (*gender cosmopolitanism*), під яким розуміється підхід, що розглядає гендерну

¹⁹ UN Women (n.d.). *Concepts and definitions*. <https://www.un.org/womenwatch/osagi/conceptsanddefinitions.htm>

рівність і захист прав жінок як універсальні зобов'язання міжнародних акторів, які не обмежуються національними кордонами.

«Феміністична зовнішня політика» (*Feminist Foreign Policy, FFP*) розглядається як тип зовнішньої політики, у межах якого гендерний вимір набуває системного та пріоритетного характеру. У науковій літературі існують різні підходи до її визначення, однак одним із найбільш цитованих є підхід Л. Томпсон і Р. Клемент, які визначають FFP як політику держави, що надає пріоритет гендерній рівності, правам жінок і маргіналізованих груп, передбачає цілеспрямоване виділення ресурсів для досягнення цих цілей та спрямована на трансформацію патріархальних структур засобами зовнішньої політики²⁰.

Модель «3R» (*Rights, Representation, Resources*) – концептуальна основа реалізації шведської феміністичної зовнішньої політики, закріплена в урядових документах та практичних керівництвах з її впровадження²¹.

У дослідженні також використовуються поняття «нормативна сила» (*normative power*) та «м'яка сила» (*soft power*). Поняття «нормативна сила», запропоноване Іаном Маннерсом²², означає здатність міжнародного актора формувати уявлення про належне та легітимне у міжнародних відносинах шляхом просування норм і цінностей. Натомість «м'яка сила», за Джозефом Наєм²³, визначається як здатність досягати бажаних результатів через привабливість, переконання та інституційний вплив, а не примус чи матеріальні стимули.

Додатковими категоріями є «співробітництво заради розвитку» (*development cooperation*) та «розбудова миру» (*peacebuilding*). Співробітництво заради розвитку розглядається як інституційно організована діяльність, що

²⁰ Thompson, L., & Clement, R. (2019). *Defining feminist foreign policy*. International Center for Research on Women. https://www.icrw.org/wp-content/uploads/2019/04/ICRW_DefiningFeministForeignPolicy_Brief_Revised_v5_WebReady.pdf

²¹ Government Offices of Sweden. (2019). *Handbook: Sweden's feminist foreign policy*. https://www.swedenabroad.se/globalassets/ambassador/zimbabwe-harare/documents/handbook_swedens-feminist-foreign-policy.pdf

²² Manners, I. (2002). Normative power Europe: A contradiction in terms? *Journal of Common Market Studies*, 40(2), 235–258. <https://www.princeton.edu/~amoravcs/library/mannersnormativepower.pdf>

²³ Nye, J. S., Jr. (2005). *Soft power: The means to success in world politics*. PublicAffairs.

здійснюється, зокрема, через Шведське агентство міжнародного розвитку (*Sida*), і спрямована на підтримку сталого розвитку, подолання бідності та просування гендерної рівності у країнах-партнерах. Поняття «розбудова миру» використовується відповідно до підходу ООН як комплексний і довготривалий процес, спрямований на зниження ризику виникнення або відновлення конфліктів шляхом зміцнення національних спроможностей до їхнього управління та створення умов для сталого миру і розвитку²⁴. У межах дослідження особлива увага приділяється інтеграції гендерного виміру у процеси розбудови миру в Ефіопії, зокрема участі жінок у запобіганні конфліктам і відновленні постконфліктних суспільств.

Отже, визначений понятійно-категоріальний апарат не лише окреслює теоретичні засади, а й водночас задає логіку побудови методології дослідження. Зокрема, використання моделі «3R» та акцент на аналізі практичної реалізації політики зумовлюють поєднання загальнотеоретичних і прикладних методів, що дозволяють співвіднести концептуальні підходи з емпіричними даними.

Серед загальнотеоретичних методів ключове місце займає аналіз, який використано для виокремлення основних напрямів реалізації гендерного виміру зовнішньої політики Швеції в Танзанії та Ефіопії. Зокрема, у роботі здійснено структурування співпраці між державами за правовим, соціально-освітнім, економічним та екологічним напрямками, що дозволило дослідити специфіку інструментів і механізмів у кожному з них. Метод синтезу використовувався як логічне доповнення аналізу і передбачав об'єднання отриманих результатів у цілісну картину.

Метод індукції застосовувався у процесі переходу від аналізу конкретних програм і кейсів до ширших узагальнень. На основі дослідження окремих проєктів (наприклад, діяльності правозахисних організацій, освітніх ініціатив чи програм підтримки підприємництва) було зроблено висновки про загальні закономірності реалізації гендерної політики – зокрема про її орієнтацію на

²⁴ United Nations. (n.d.). *Terminology*. United Nations Peacekeeping. <https://peacekeeping.un.org/en/terminology>

поступове усунення структурних бар'єрів та вплив на інституційне середовище. Водночас метод дедукції використовувався у зворотному напрямі – при застосуванні загальної концептуальної моделі «3R» до аналізу конкретних кейсів. Це дозволило не лише описати окремі програми, а й оцінити їх через єдину аналітичну рамку – визначити, які саме компоненти політики (права, представництво чи ресурси) реалізуються у кожному конкретному випадку.

Метод порівняння є одним із ключових у дослідженні, оскільки дозволяє виявити відмінності у реалізації гендерного виміру зовнішньої політики Швеції в різних контекстах. Зокрема, порівняння Танзанії та Ефіопії показало, що в умовах відносно стабільного середовища (Танзанія) вона реалізується більш структуровано та системно, тоді як у випадку Ефіопії, де значний вплив мав збройний конфлікт, акцент зміщується у бік гуманітарних і правозахисних інструментів. Це дозволило виявити залежність ефективності політики від локального політичного та безпекового середовища.

Крім того, було застосовано історичний метод, аби простежити еволюцію гендерного підходу у зовнішній політиці Швеції – від його внутрішньої інституціоналізації до формування феміністичної зовнішньої політики та її подальшої трансформації.

Серед прикладних методів центральне місце займає кейс-стаді. У межах дослідження було проаналізовано значну кількість програм і проєктів, що реалізуються за підтримки Швеції в обраних країнах. З цієї сукупності було відібрано ті кейси, які найбільш репрезентативно відображають ключові напрями партнерства та дозволяють простежити механізми їх реалізації.

Додатково використано елементи контент-аналізу при роботі зі стратегічними документами та програмами співпраці. По-перше, його було застосовано для визначення того, як гендерна рівність представлена у формулюваннях цілей, пріоритетів і показників політики. По-друге, для порівняння цих формулювань у стратегіях співробітництва за різні роки, а також між державами (Танзанією та Ефіопією). Такий підхід дав змогу виявити

не лише наявність гендерної проблематики, а й ступінь її пріоритетності та конкретизації у різних контекстах.

Отже, сформований понятійно-категоріальний апарат забезпечує цілісне теоретичне підґрунтя для аналізу гендерного виміру зовнішньої політики Швеції, а обрана методологія дозволяє комплексно дослідити особливості та виклики його реалізації на емпіричному рівні. Використана джерельна та методологічна база дослідження забезпечує можливість комплексного аналізу обраної проблематики. Поєднання офіційних документів, аналітичних матеріалів міжнародних організацій та статистичних даних дозволяє дослідити як концептуальні засади політики, так і особливості її практичного втілення. А застосування загальнотеоретичних і прикладних методів, зокрема аналізу, синтезу, індукції, дедукції, порівняння, кейс-стаді і контент-аналізу, забезпечує цілісне бачення реалізації гендерного виміру зовнішньої політики Швеції в Танзанії й Ефіопії та дозволяє простежити її варіативність залежно від конкретного локального контексту.

РОЗДІЛ 2

ВНУТРІШНІЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ КОНТЕКСТИ ГЕНДЕРНОГО ВИМІРУ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ШВЕЦІЇ ЩОДО КРАЇН СХІДНОЇ АФРИКИ

2.1. Концепція гендерного підходу у зовнішній політиці Швеції

У другій половині ХХ – на початку ХХІ століття гендерна рівність поступово посіла важливе місце не лише у внутрішній політиці держав, але й у сфері міжнародних відносин. У цьому процесі Швеція відіграла особливу роль, сформувавши підхід, у межах якого гендер розглядається не як окремий соціальний вимір, а як структурний елемент зовнішньої політики. З огляду на це, метою підрозділу є аналіз еволюції гендерного виміру зовнішньої політики Швеції – від його витоків у внутрішній соціально-політичній моделі до інституціоналізації у форматі ФЗП та подальшої трансформації після 2022 р.

Формування гендерного підходу у зовнішній політиці Швеції не було результатом одномоментного політичного рішення, а відображало тривалий процес внутрішньої інституційної та ціннісної трансформації. Його витoki передусім пов'язані із розвитком шведської соціал-демократичної моделі, відомої як *folkhemmet* («народний дім»), у межах якої держава позиціювалася як гарант соціальної рівності, справедливості та добробуту²⁵.

Вже у другій половині ХХ ст. відбулася інституціоналізація гендерної рівності через поєднання законодавчих реформ і зміни політичної культури. Як зазначається у звіті Європейського інституту з питань гендерної рівності, уже у 1960–1970-х рр. Швеція стала однією з перших європейських країн, що закріпила питання гендерної рівності на державному рівні²⁶. У 1972 р. уряд

²⁵ Götz, N. (2019, February 25). *Folkhem*. Nordics.info. <https://nordics.info/show/artikel/folkhem>

²⁶ European Institute for Gender Equality (EIGE). (2019). *Gender Equality Index 2019: Sweden*. Publication Office of the European Union. <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2019-sweden>

створив спеціальну делегацію з питань рівності між жінками та чоловіками²⁷, покликану оцінити становище жінок у трудовій сфері та підготувати пропозиції щодо усунення системної дискримінації, а у 1979 р. було ухвалено Закон про рівне ставлення на ринку праці²⁸, який уперше юридично закріпив принцип рівних можливостей у сфері зайнятості, ставши базою для подальшої гендерної політики.

У цьому ж році на рівні ООН було ухвалено Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (*CEDAW*), яка закріпила підхід, відповідно до якого викорінення гендерно зумовленого насильства розглядається як необхідна умова забезпечення сексуальних, репродуктивних, політичних, економічних та соціальних прав жінок. Ратифікація цієї конвенції Швецією відобразила не стільки імплементацію зовнішніх норм, скільки їх узгодження з уже сформованою внутрішньою політикою рівності.

У 1980–1990-х рр., коли міжнародна спільнота дедалі активніше зверталася до питань прав людини та сталого розвитку, Швеція послідовно трансформувала свій політичний дискурс: рівність перестала бути лише соціальною метою і стала одним із ключових критеріїв ефективності державної політики. Паралельно з внутрішніми трансформаціями відбувалося поступове перенесення гендерного підходу у зовнішню політику. З середини 1990-х рр. Швеція почала інтегрувати гендерні питання у політику розвитку та міжнародну допомогу, зокрема через діяльність Шведського агентства з питань міжнародної співпраці та розвитку (*Sida*), а також через активну участь у формуванні міжнародного порядку денного у сфері прав жінок.

Подальшого розвитку цей підхід набув після участі Швеції у IV Всесвітній конференції ООН з питань становища жінок (Пекін, 1995 р.), та схвалення Пекінської платформи дій (*Beijing Platform for Action*). Невдовзі після

²⁷ Sveriges riksdag (1994). *Delegationen för jämställdhet mellan kvinnor och män (S 1994:1)*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/kommitteberattelse/delegationen-for-jamstallldhet-mellan-kvinnor-och_gib2si/

²⁸ Sveriges riksdag. (1979). *Lag (1979:1118) om jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-19791118om-jamstallldhet-mellan-kvinnor_sfs-1979-1118/

Пекінської конференції шведський уряд створив окремий *Gender Equality Unit* у Міністерстві закордонних справ, а *Sida* розпочало системну інтеграцію гендерного мейнстримінгу у всі програми міжнародної допомоги²⁹.

Важливим етапом стало ухвалення у 2000 р. Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир і безпека», яка закріпила взаємозв'язок між гендерною рівністю, миротворчістю та безпекою і створила нормативну рамку, в межах якої Швеція змогла посилити вже наявні політичні підходи³⁰. Ці ідеї поступово закріплювалися у державній політиці та програмних документах, де підкреслювалося, що залучення жінок до процесів ухвалення рішень підсилює стійкість демократичних інститутів і знижує ризики конфліктів.

Водночас з цим у внутрішньополітичній сфері спостерігалось зростання рівня представництва жінок, що відображало глибшу інституціоналізацію принципу рівності. У 2002 р. понад 45% членів Риксдагу були жінками, що на той час зробило Швецію однією з найбільш гендерно-збалансованих парламентських систем у Європі³¹. Паралельно з цим у суспільній свідомості укорінювалася ідея, що права жінок – це не просто «жіноче питання», а невіддільна частина людських прав і демократичного розвитку. У цьому сенсі гендерна спрямованість зовнішньої політики не була імпортованою ззовні чи нав'язаною політичними трендами. Вона логічно впливала з особливостей соціально-демократичної моделі країни, високого рівня залучення жінок до ухвалення рішень та суспільної нетерпимості до дискримінації, що зумовили її природне перенесення у сферу зовнішньої політики.

Отже, до початку 2010-х років гендерний підхід уже був інтегрованим елементом шведської міжнародної діяльності, однак залишався розпорошеним між різними напрямками політики та інституціями. Його подальше закріплення

²⁹ Swedish International Development Cooperation Agency (1997). *Action programme for promoting gender equality in Swedish international development co-operation*. Sida. <https://cdn.sida.se/publications/files/sida4888en-promoting-gender-equality-in-development-cooperation.pdf>

³⁰ Sigrun M. M. (2020, January 28). *An introduction to Swedish feminist foreign policy*. Nordics.info. <https://nordics.info/show/artikel/swedish-feminist-foreign-policy>

³¹ Inter-Parliamentary Union. (2002). *Sweden: Data on women in parliament*. IPU Parline. <https://data.ipu.org/parliament/SE/SE-LC01/data-on-women/>

у вигляді феміністичної зовнішньої політики у 2014 р. стало не стільки початком нової політики, скільки спробою систематизувати вже наявні практики та підвищити рівень їхньої узгодженості й політичної видимості. У цьому сенсі ФЗП була радше еволюційним, ніж революційним кроком, що підтверджується оцінками дослідників, які розглядають її як продовження попереднього курсу з більш чітко окресленими інструментами та амбіціями³².

Момент формалізації шведського феміністичного підходу у 2014 р. був зумовлений поєднанням внутрішніх політичних і зовнішніх чинників.

По-перше, Швеція тоді переживала глибоку політичну трансформацію: після восьми років праволіберального уряду Фредріка Райнфельдта (2006-2014 рр.) до влади прийшла соціал-демократична коаліція на чолі зі Стефаном Левеном, яка прямо називала себе «феміністичним урядом»³³. У Заяві про політику уряду від 3 жовтня 2014 р. підкреслювалася потреба зробити права жінок і дівчат не лише національним, а й міжнародним пріоритетом. Тобто політична воля до інституціоналізації фемінізму була чітко зафіксована на рівні державної стратегії.

По-друге, міжнародний контекст – конфлікти на Близькому Сході, зростання авторитарних тенденцій, криза біженців, активізація дискусій щодо участі жінок у миротворчих процесах – зробив момент сприятливим для позиціонування Швеції як морального лідера ціннісної дипломатії.

По-третє, важливу роль у формуванні феміністичної зовнішньої політики відіграло особисте лідерство міністерки закордонних справ Маргот Вальстрем, яка стала ключовою ідейною та стратегічною ініціаторкою цього підходу. Її політичне бачення значною мірою сформувалося під впливом попереднього досвіду роботи у структурах ООН, зокрема на посаді спеціальної представниці Генерального секретаря з питань сексуального насильства в умовах конфлікту.

³² Towns, A., Bjarnegård, E., & Jeziarska, K. (2023). *More than a label, less than a revolution: Sweden's feminist foreign policy* (EBA Report 2023:02). The Expert Group for Aid Studies (EBA). https://eba.se/app/uploads/2023/07/2023_02-Webb.pdf

³³ Government Offices of Sweden. (2014). *Statement of Government Policy, 3 October 2014*. <https://www.government.se/speeches/2014/10/statement-of-government-policy-3-october-2014/>

Перебуваючи на цій посаді, Вальстрем безпосередньо стикалася з системними проблемами міжнародної безпеки: недооцінкою злочинів проти жінок, обмеженим врахуванням їхніх потреб у гуманітарній допомозі та їхньою низькою представленістю у мирних процесах. Попри ухвалення Резолюції РБ ООН 1325, жінки залишалися маргіналізованими: вони становили незначну частку учасників мирних переговорів, тоді як більшість миротворчих контингентів складали чоловіки³⁴.

Саме цей досвід зумовив її підхід до зовнішньої політики як до інструменту виправлення структурних дисбалансів. На відміну від традиційного розуміння гендерної рівності як вузького соціального питання, Вальстрем розглядала її як фундаментальний чинник забезпечення миру, безпеки та сталого розвитку. Як вона наголошувала в інтерв'ю Дж. Нордберг для видання *The New Yorker*: «Настав час стати трохи сміливішими у зовнішній політиці. Я думаю, що фемінізм – це гарний термін. Йдеться про протистояння систематичному та глобальному підпорядкуванню жінок»³⁵. Відтак поява самого терміна «феміністична зовнішня політика» (*feminist foreign policy*) була не випадковою, а відображала політичну волю до переосмислення пріоритетів зовнішньої політики та надання гендерній рівності статусу системоутворюючого принципу.

Тож, феміністична зовнішня політика Швеції виникла як поєднання трьох чинників: попередньої інституціоналізації гендерної рівності у внутрішній політиці, сприятливого політичного моменту 2014 р. та особистого лідерства Маргот Вальстрем і Стефана Левена. Її запровадження також мало важливий символічний і комунікаційний вимір. Використання самого терміна «феміністична» стало політичним сигналом, що відрізняв шведський підхід від більш нейтрального дискурсу гендерного мейнстрімінгу та підкреслював вищий рівень амбіцій.

³⁴ Nordberg, J. (2015, April 15). *Who's afraid of a feminist foreign policy?* *The New Yorker*. <https://www.newyorker.com/news/news-desk/swedens-feminist-foreign-minister>

³⁵ Nordberg, J. *Who's afraid of a feminist foreign policy?*

Її концептуальною основою стала модель «3R»³⁶, яка охоплює такі компоненти: *Rights* (права) – гарантування доступу жінок і дівчат до основних свобод, прав людини, освіти, безпеки й правосуддя; *Representation* (представництво) – забезпечення участі жінок в ухваленні рішень на всіх рівнях – від місцевих громад до урядових структур і міжнародних переговорів; *Resources* (ресурси) – рівний доступ до фінансових, економічних і людських ресурсів, а також до програм розвитку і можливостей зростання.

Концепція «3R» демонструє, що феміністична політика функціонує як цілісна система взаємопов'язаних елементів і не може бути зведена до одного виміру. Якщо *Rights* становлять нормативний фундамент, то *Resources* і *Representation* забезпечують інституційні та матеріальні умови для реалізації цих прав. Без доступу до ресурсів жінки не можуть посилити свій вплив, а без представництва – забезпечити справедливий розподіл цих ресурсів. У такому взаємозв'язку трьох компонентів відображається системний характер шведської моделі, спрямованої на інтеграцію гендерної рівності у всі рівні політики та практики міжнародного розвитку.

Накопичений досвід практичного застосування концепції «3R» виявив, що навіть за наявності чітких стратегічних рамок, залишається ризик декларативності: політика може виглядати ефективною на рівні звітності, але не забезпечувати реальних змін у житті жінок і дівчат. Саме для усунення цього розриву між формальними цілями та фактичними результатами до триєдиної структури було додано четвертий вимір – *Reality check* (перевірка реальності). Цей компонент уперше було офіційно зафіксовано у 2018 р. з виходом «*Handbook: Sweden's Feminist Foreign Policy*», розробленим МЗС Швеції³⁷.

Період 2014–2022 рр. став етапом найбільш інтенсивної реалізації ФЗП Швеції, коли її принципи були інтегровані у практичну діяльність дипломатичних та міжнародних інституцій. Одним із ключових напрямів стала багатостороння дипломатія. Швеція активно просуvalа гендерний порядок

³⁶ Government Offices of Sweden. *Handbook of Sweden's Feminist Foreign Policy*. P. 13.

³⁷ Ibid. P.11

денний у межах ООН та інших міжнародних організацій, зокрема через підтримку порядку денного «Жінки, мир і безпека» та участь у розробці відповідних ініціатив. У цьому контексті гендерна рівність розглядалася як складова міжнародної безпеки, що відповідало ширшій концепції *human security* і дозволяло інтегрувати гендерний вимір у традиційно «жорсткі» сфери політики. На рівні практичних ініціатив важливим елементом стала підтримка участі жінок у миротворчих процесах і конфліктному врегулюванні. Зокрема, Швеція сприяла створенню мереж жінок-медіаторів, фінансувала програми підготовки жінок до участі у мирних переговорах та підтримувала проекти, спрямовані на боротьбу з гендерно зумовленим насильством у зонах конфліктів³⁸.

Водночас феміністична зовнішня політика виконувала важливу функцію зовнішньополітичного позиціонування Швеції. Вона активно використовувала цей підхід як елемент міжнародного іміджу, підкреслюючи свою роль як держави, що послідовно просуває гендерну рівність на глобальному рівні. У результаті цього Швеція стала орієнтиром для інших держав, окремі елементи підходу якої були адаптовані такими країнами, як Канада, Франція та Мексика³⁹.

Однак оцінка шведської феміністичної політики є неоднозначною. З одного боку, її інституціоналізація дозволила підвищити видимість гендерних питань у міжнародному порядку денному та створити нові механізми підтримки жінок у сферах безпеки й розвитку. З іншого боку, значна частина результатів залишалася складною для вимірювання, що ставило під сумнів глибину реальних змін. Як зазначають дослідники, феміністична зовнішня політика значною мірою посилила координацію та амбіції існуючих практик, але не завжди призводила до якісно нових результатів⁴⁰.

³⁸ Ibid. Pp.63-67

³⁹ Tykhonenko I., Kyrychenko Y. *Feminist Diplomacy as a Tool...*Pp.122-123

⁴⁰ Towns, A., Bjarnegård, E., & Jeziarska, K. (2023). *How was Sweden's Feminist Foreign Policy implemented?* (EBA Report 2023:02). The Expert Group for Aid Studies (EBA). https://eba.se/app/uploads/2023/07/a4_FUP_WEBB_NY.pdf

Також вона супроводжувалася низкою внутрішніх суперечностей і викликів, що ставили під сумнів її цілісність та ефективність. Одним із найбільш гострих протиріч став парадокс поєднання феміністичної риторики з активною участю Швеції у міжнародній торгівлі озброєнням. З одного боку, держава позиціювала себе прихильницею миру, прав людини та гендерної рівності, зокрема у контексті запобігання конфліктам і захисту жінок від насильства. А з іншого боку, вона залишалася одним із провідних експортерів зброї, у тому числі до країн із системними порушеннями прав людини. Така ситуація створювала дисонанс між проголошеними цінностями та фактичними практиками, що підірвало довіру до феміністичної політики як послідовної⁴¹. У відповідь на активізацію дискусій стосовно такої «подвійності» у березні 2015 р. шведський уряд оголосив про рішення не продовжувати меморандум про військову співпрацю з Саудівською Аравією⁴². Це рішення спричинило дипломатичну кризу між державами, але водночас продемонструвало готовність Швеції діяти відповідно до своїх етичних принципів навіть на шкоду економічним інтересам.

Критика ФЗП також стосувалася її сприйняття на міжнародному рівні. У низці країн Глобального Півдня вона розглядалася як форма нав'язування західних цінностей або навіть як прояв неокolonіального підходу, що не враховує локальні соціокультурні контексти. У цьому сенсі універсалізм прав людини, який лежить в основі політики, стикався з різноманіттям культурних і політичних моделей, що ускладнювало її практичне застосування та знижувало рівень сприйняття з боку партнерів. Показовим у цьому контексті став виступ М. Вальстрем перед шведським парламентом 11 лютого 2015 р., де вона акцентувала на порушенні прав жінок у Саудівській Аравії, та реакція самої держави на цей виступ⁴³. Саудівська Аравія висунула серйозне звинувачення,

⁴¹ Aggestam K., Bergman Rosamond A. *Swedish Feminist Foreign Policy in the Making...* Pp. 329–330.

⁴² Deutsche Welle. (2015, March 10). *Sweden cancels Saudi arms deal*. <https://www.dw.com/en/sweden-cancels-saudi-arms-deal-after-human-rights-row/a-18306674>

⁴³ Taylor, A. (2015, March 24). How Saudi Arabia turned Sweden's human rights criticisms into an attack on Islam. *The Washington Post*.

що шведська міністерка втручається у її внутрішні справи, а також критикує шаріат та іслам. Унаслідок дипломатичного тиску Саудівської Аравії висловлювання М. Вальстрем також засудили Рада співробітництва арабських держав Перської затоки (до якої входять Бахрейн, Оман, Саудівська Аравія, Кувейт і ОАЕ), Організація ісламського співробітництва, що об'єднує п'ятдесят сім країн, а також Ліга арабських держав.

Більш широка критика стосувалася самої можливості реалізації ФЗП в умовах міжнародної системи, що базується на конкуренції держав і балансі сил. Деякі дослідники вказують на те, що така політика, будучи пов'язаною з м'якою та нормативною силою, має обмежену здатність реагувати на жорсткі безпекові виклики, включно зі збройними конфліктами та геополітичним суперництвом⁴⁴. Це породжує напругу між ідеалістичними цілями та необхідністю ухвалення прагматичних рішень.

Попри наявну критику та окремі дипломатичні суперечності, у період 2014–2022 років феміністична політика набула статусу центрального елемента шведської дипломатії та була інституціоналізована в усіх напрямках зовнішньої діяльності держави. У результаті цього вона трансформувала парадигму шведської зовнішньої політики – від державоцентричної до людиноцентричної, що поєднує гендерну, гуманітарну та миротворчу складові.

Однак у 2022 р., після парламентських виборів та формування правоцентричного уряду Ульфа Крістерссона, було оголошено про відмову від використання терміна «феміністична зовнішня політика»⁴⁵. Міністр закордонних справ Тобіас Більстрем заявив, що новий уряд «не

<https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/03/24/how-saudi-arabia-turned-swedens-human-rights-criticisms-into-an-attack-on-islam/>

⁴⁴ Aggestam K., Bergman Rosamond A. *Swedish Feminist Foreign Policy in the Making...* P. 330

⁴⁵ Granlund, J. (2022, October 18). *Tobias Billström skrotar UD:s feministiska utrikespolitik*. Aftonbladet. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/eJJOMI/tobias-billstrom-skrotar-ud-s-feministiska-utrikespolitik>

використовуватиме ярликів», наголосивши натомість на «принципі рівних прав і можливостей»⁴⁶.

Ця зміна відбулася на тлі нового міжнародного контексту: повномасштабне вторгнення Росії в Україну, зростання глобальної нестабільності та переформатування європейської архітектури безпеки зумовили переорієнтацію зовнішньої політики Швеції – від ціннісно-нормативного до реалістичного виміру, з фокусом на обороноздатності, інтеграції до НАТО та посиленні стратегічних союзів. У Заявах про зовнішню політику Тобіаса Більстрема (2023 р.⁴⁷, 2024 р.⁴⁸) та Марії Мальмер Стенергард (2025 р.⁴⁹, 2026 р.⁵⁰) чітко простежується зміщення пріоритетів до питань оборони, підтримки України, трансатлантичної взаємодії та посилення ролі НАТО і ЄС. Це не означає повної відмови від гендерного підходу, однак його роль стала менш вираженою на рівні політичної риторики. Гендерна рівність продовжила існувати як складова політики розвитку, гуманітарної допомоги та програм підтримки прав людини, зокрема через діяльність *Sida*, але втратила статус центрального концептуального елемента зовнішньої політики⁵¹.

Така трансформація свідчить про перехід від концептуально оформленої моделі до більш гнучкої практики. Якщо у період 2014–2022 рр. гендерний підхід виконував функцію маркера зовнішньополітичної ідентичності, то після 2022 р. він дедалі більше інтегрується у ширші політичні рамки без окремого символічного оформлення. У цьому сенсі відмова від терміна «феміністична»

⁴⁶ Juhlin, J. (2022, October 18). *Nye utrikesministern Tobias Billström intervjuas i Aktuellt*. SVT Nyheter. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/nye-utrikesministern-tobias-billstrom-intervjuas-i-aktuellt>

⁴⁷ Government Offices of Sweden. (2023, February 15). *Government's 2023 Statement of Foreign Policy*. <https://www.government.se/speeches/2023/02/statement-of-foreign-policy-2023/>

⁴⁸ Government Offices of Sweden. (2024, February 14). *Statement of Foreign Policy 2024*. <https://www.government.se/speeches/2024/02/statement-of-foreign-policy-2024/>

⁴⁹ Government Offices of Sweden. (2025, February 12). *Statement of Foreign Policy 2025*. <https://www.government.se/speeches/2025/02/statement-of-foreign-policy-2025/>

⁵⁰ Government Offices of Sweden. (2026, February 18). *Statement of Foreign Policy 2026*. <https://www.government.se/speeches/2026/02/statement-of-foreign-policy-2026/>

⁵¹ Government Offices of Sweden. (2026, February 18). *Support to Ukraine, security policy cooperation and gender equality in focus for this year's statement of foreign policy*. <https://www.government.se/press-releases/2026/02/support-to-ukraine-security-policy-cooperation-and-gender-equality-in-focus-for-this-years-statement-of-foreign-policy/>

може розглядатися як спроба адаптації політики до нових геополітичних умов, у яких пріоритет надається безпековим та стратегічним аспектам.

Перспективи подальшого розвитку гендерного підходу у зовнішній політиці значною мірою залежать від динаміки глобальної безпекової ситуації. В умовах зростання геополітичної напруги існує ризик маргіналізації ціннісно орієнтованих підходів, однак водночас зберігається запит на інклюзивні моделі безпеки, що враховують соціальні та гуманітарні виміри. Це дозволяє припустити, що гендерний підхід не зникне, а продовжить еволюціонувати, адаптуючись до нових умов міжнародної системи.

Підсумовуючи, гендерний підхід у зовнішній політиці Швеції сформувався як результат тривалої внутрішньої еволюції соціал-демократичної моделі «народного дому», інституціоналізації гендерної рівності з 1960–1970-х рр. та поступового перенесення цих принципів у сферу міжнародної діяльності держави. Запровадження феміністичної зовнішньої політики у 2014 р. стало не стільки радикальним поворотом, скільки логічною кульмінацією цього процесу, у якому значну роль відіграли політичне лідерство М. Вальстром та С. Левена.

Водночас зміна міжнародного контексту та посилення безпекових викликів після 2022 року зумовили переорієнтацію зовнішньої політики на більш прагматичний і безпеково орієнтований підхід. У цьому сенсі гендерний вимір не зник, а трансформувався: він втратив статус окремого концептуального маркера, проте зберігся як складова політики розвитку та гуманітарної діяльності держави.

2.2. Соціально-політичний контекст Танзанії та Ефіопії у сфері гендерної рівності

Для розуміння ефективності реалізації гендерних програм Швеції у Східній Африці необхідно враховувати соціально-політичне середовище держав-партнерів. Танзанія та Ефіопія мають різні політичні системи, культурні традиції та траєкторії розвитку, однак в контексті гендерної рівності їх об'єднують схожі структурні виклики: спадщина колоніальної системи

управління та соціальної ієрархії, стійкість патріархальних норм, обмежений доступ жінок до освіти, економічних ресурсів та участі в ухваленні рішень. Саме ці чинники формують тло, на якому реалізуються шведські програми, спрямовані на соціальну трансформацію через розширення прав і можливостей жінок.

Соціально-політичний контекст обох країн доцільно аналізувати крізь призму кількох взаємопов'язаних факторів, що визначають як рівень, так і характер гендерної політики, а саме: історико-культурних та релігійних чинників, інституційно-правового поля та соціально-економічних умов. Саме взаємодія цих компонентів пояснює специфіку сприйняття та впровадження шведських ініціатив у сфері гендерної рівності в зазначених державах.

По-перше, формування сучасного соціально-політичного контексту гендерної рівності в Танзанії та Ефіопії слід розглядати у контексті їхнього колоніального та постколоніального досвіду, який визначив траєкторією розвитку інституцій, правових систем і культурних уявлень про роль жінки в суспільстві. В обох державах історія колоніального домінування чи зовнішньополітичного втручання сприяла утвердженню патріархальних адміністративних структур, у яких питання гендеру залишалося на периферії державної політики.

У Танзанії (колишній Танганьїці) колоніальне управління формувалося під впливом двох різних моделей. Під час німецького управління (1880-ті – 1919 рр.) домінувала централізована та часто репресивна адміністративна система, в якій місцеві лідери мали обмежений вплив на ухвалення рішень. Натомість у британський період (1919–1961 рр.) була запроваджена система непрямого правління, що спиралася на традиційні вождівства та звичаєве право як інструменти адміністративного контролю⁵². Саме в межах цієї моделі відбулося інституційне закріплення локальних владних структур, які переважно

⁵² Chiteji, F. M. (2026, March 12). *History of Tanzania*. Encyclopaedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/history-of-Tanzania>

мали чоловічий характер, що фактично обмежувало участь жінок у формальних політичних процесах.

Водночас слід зауважити, що колоніальна політика не створила гендерну нерівність з нуля, а радше інституціоналізувала та посилила вже наявні патріархальні соціальні відносини, надаючи їм формалізованого правового та адміністративного виміру. Це проявилось, зокрема, у нерівному доступі жінок до освіти, ресурсів і механізмів ухвалення рішень. У довгостроковій перспективі такі практики сприяли формуванню стійкої структурної асиметрії в соціальному та економічному становищі жінок, наслідки якої частково зберігалися і після здобуття незалежності.

Після проголошення незалежності у 1961 р. новостворений уряд Джуліуса Ньерере намагався деколонізувати соціальні відносини шляхом запровадження політики *Ujamaa* (соціалізму африканського типу), заснованої на принципах спільності та рівності. Проте, як зазначає С. Мхаджида, попри риторику «соціального братерства», жінки все ще залишалися другорядними учасницями у процесах прийняття рішень, оскільки постколоніальні інституції успадкували бюрократичні практики колоніального управління, які не передбачали реальної участі жінок у політичному житті⁵³.

Разом із тим, саме на хвилі незалежності почали формуватися перші організовані жіночі структури – зокрема *Umoja wa Wanawake Tanzania* (UWT), – які діяли у тісному зв'язку з правлячою партією та виконували мобілізаційну й соціальну функції⁵⁴. Хоча їхня автономність була обмеженою, такі організації відіграли важливу роль у поступовому залученні жінок до публічного та політичного життя, поєднуючи локальну діяльність із ширшими національними ініціативами у сферах освіти, зайнятості та представництва. У подальшому, особливо з кінця 1980-х р., на тлі лібералізації та зростання ролі міжнародної

⁵³ Mhajida, S. (2021). *Motherhood, career development and modernization: Experiences of early post-colonial Tanzanian women*. *Journal of Education, Humanities & Sciences*. https://www.researchgate.net/publication/367190516_Motherhood_Career_Development_and_Modernization_Experiences_of_Early_Post-Colonial_Tanzanian_Women

⁵⁴ Askew, K., & Meena, A. (n.d.). *Tanzania*. Global Feminisms Project, University of Michigan. <https://sites.lsa.umich.edu/globalfeminisms/tanzania/>

допомоги, жіночі організації почали активніше взаємодіяти з зовнішніми партнерами, що сприяло інституціалізації гендерної проблематики у політиці розвитку. Отже, якщо колоніальний спадок заклав структурні обмеження для участі жінок, то постколоніальний період створив умови для їх поступового подолання через поєднання державної політики, громадської мобілізації та міжнародної підтримки.

На відміну від Танзанії, в Ефіопії колоніальний досвід був нетривалим, проте його наслідки виявилися не менш значущими. Країна зберігала формальну незалежність упродовж більшої частини своєї історії, однак період італійської окупації (1936–1941 рр.), а також поступове запозичення європейських способів управління призвело до формування змішаної системи, у якій традиційні феодальні відносини співіснували з модернізованими бюрократичними інститутами⁵⁵. Така подвійність сприяла відтворенню соціальної стратифікації, в межах якої доступ жінок до землі, освіти та політичного представництва залишався суттєво обмеженим і зосередженим переважно у межах привілейованих груп.

Навіть після повалення монархії у 1974 р. та встановлення режиму *Derg* (централізованої військової диктатури під керівництвом Менгісту Хайле Маріама), який офіційно проголосив рівність статей і соціалістичні принципи, патріархальна політична культура значною мірою зберігалася. Державна риторика про «емансипацію жінки» мала радше інструментальний характер: жінок активно залучали до колективізації та виробничих процесів як робочу силу, однак їхній доступ до механізмів ухвалення рішень і контролю над ресурсами залишався обмеженим⁵⁶. У багатьох аспектах система *Derg* значною мірою відтворила ієрархічну структуру влади, змінивши її ідеологічне обґрунтування, але не усунувши глибинні гендерні бар'єри.

⁵⁵ Crummy, D. E. (2026, March 23). *History of Ethiopia*. Encyclopaedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/history-of-Ethiopia>

⁵⁶ Herman, M. (Ed.). (2024). *History of Women in Ethiopia* (Ad'É Books, Contemporary Horn of Africa Series). Centre français des études éthiopiennes. <https://hal.science/hal-04881708v1/file/cfee-3356.pdf>

Попри це Ефіопія вирізняється унікальним досвідом формування жіночої політичної активності: у 1970–1980-х рр., особливо в контексті боротьби проти режиму *Derg*, жінки брали активну участь у визвольних та громадянських рухах, що сприяло поступовій зміні сприйняття їхньої ролі у суспільстві. Саме ця активність – від участі у повстанських загонах до виконання організаційних і мобілізаційних функцій – стала важливим чинником формування перших практик жіночого лідерства⁵⁷. У подальшому, вже після зміни політичного режиму та приходу до влади «Революційно-демократичного фронту ефіопського народу» (*Ethiopian People's Revolutionary Democratic Front*), у 1991 рр., ці процеси створили підґрунтя для інституціоналізації жіночої участі, зокрема через формування національних жіночих асоціацій та державних органів, відповідальних за гендерну політику.

Обидві країни – Танзанія й Ефіопія – демонструють спільну закономірність: гендерна нерівність у них формувалася в межах стійких патріархальних структур, які в Танзанії були посилені колоніальним управлінням, а в Ефіопії – поєднувалися з внутрішньо сформованими ієрархічними соціальними відносинами та зовнішніми впливами. Спроби трансформації цих структур здійснювалися через етапи соціалістичних і модернізаційних реформ, які, однак, мали обмежений і нерівномірний характер. Водночас відмінність полягає у формах цих трансформацій: у Танзанії гендерна політика розвивалася більш поступово – через соціальні ініціативи, державні програми та взаємодію з громадськими організаціями, тоді як в Ефіопії цей процес мав хвилеподібний характер, де періоди активної мобілізації та розширення ролі жінок змінювалися поверненням до централізованих ієрархічних практик управління.

По-друге, взаємодія релігії та традиційних соціокультурних норм суттєво впливає на формуванні гендерних відносин у Східній Африці, зокрема в Танзанії та Ефіопії. Релігійні наративи виступають інструментом соціальної

⁵⁷ Burgess, G. (2013). A Hidden History: Women's Activism in Ethiopia. *Journal of International Women's Studies*, 14(3), 96-107. <https://vc.bridgew.edu/jiws/vol14/iss3/7/>

легітимації – вони формують систему моральних орієнтирів, визначають соціально прийнятні ролі для чоловіків і жінок та часто опосередковано впливають на державну політику через освітні, правові й культурні практики.

У Танзанії релігійний ландшафт характеризується високою конфесійною різноманітністю: 54,6% населення сповідують християнство, близько 32,8% – іслам, 10,84% дотримуються традиційних африканських вірувань, решта є прихильниками різних світових релігій або атеїстами чи агностиками⁵⁸. Обидві основні релігії у поєднанні з локальними культурними практиками історично зміцнювали патріархальні структури. У мусульманських громадах, зокрема в Занзібарі та прибережних районах, зберігається вплив шаріатського права у сфері сімейних відносин, спадкування та опіки, що може обмежувати автономію жінок. Водночас у внутрішніх переважно християнських регіонах релігійні громади часто виступають ключовими інститутами соціалізації, відтворюючи традиційні гендерні ролі через освітні та культурні практики, хоча ступінь цього впливу може варіюватися.

Ефіопія, своєю чергою, має іншу конфесійну структуру, але подібну логіку впливу. Близько 60,87% населення сповідують християнство, 32,57% – мусульмани, 6,41% – прихильники місцевих релігій, решта послідовники інших світових релігій⁵⁹. Релігія в Ефіопії глибоко інтегрована в соціальні та інституційні практики – від освітніх моделей до регулювання сімейних відносин, зокрема шлюбу, розлучення й спадкування. Християнська традиція, зокрема Ефіопська православна церква Тевахедо, протягом століть підтримувала ієрархічну соціальну модель, зокрема сприяла збереженню уявлень про жінку як берегиню домашнього укладу та духовних цінностей, а не як активну учасницю суспільно-політичного життя. У мусульманських регіонах, особливо на сході та північному сході країни (зокрема в регіонах Афар та Сомалі), гендерні норми ще суворіші: відповідно до офіційних

⁵⁸ The Association of Religion Data Archives. (2025). *National profiles – Tanzania*. <https://www.thearda.com/world-religion/national-profiles?u=219c>

⁵⁹ The Association of Religion Data Archives. (2025). *National profiles – Ethiopia*. <https://www.thearda.com/world-religion/national-profiles?u=78c#IRFDEMOG>

статистичних даних *UNICEF*, у цих районах найвищий рівень дитячих шлюбів, що безпосередньо корелює з обмеженням доступу дівчат до середньої освіти⁶⁰.

Попри відмінності у конфесійному складі та історичних традиціях, Танзанію та Ефіопію об'єднує спільна риса – глибока вкоріненість релігії у соціальну структуру, що зумовлює її вплив на гендерні відносини. В обох країнах релігійні інституції виступають не лише гарантами соціальної стабільності, але й потужними чинниками соціальної мобілізації, здатними впливати на суспільні уявлення та поведінкові моделі.

З одного боку, релігійні практики та інтерпретації віровчення історично сприяли закріпленню патріархальних норм і ролей, відтворюючи гендерну ієрархію у сімейній та публічній сферах. З іншого – саме через свою мобілізаційну силу і широку соціальну легітимність релігійні інституції можуть виступати каналом поширення нових уявлень про роль жінки, зокрема у сферах освіти, громадської участі та лідерства.

По-третє, інституційно-правове поле обох держав відіграє ключову роль у визначенні меж та ефективності реалізації принципів гендерної рівності. Для міжнародних партнерів, зокрема Швеції, вирішальним індикатором є не лише наявність відповідних законів і стратегій, а й спроможність держави забезпечити їх практичну імплементацію. У цьому сенсі Танзанія та Ефіопія демонструють відносно високий рівень формалізації гендерної політики, зокрема через ухвалення нормативно-правових актів і національних стратегій у сфері гендерної рівності. Проте їхній реальний вплив залишається обмеженим через інституційну фрагментованість, обмежену виконавчу спроможність державних органів, а також значну роль зовнішньої технічної та фінансової підтримки у впровадженні відповідних політик.

Так, інституційне оформлення гендерної політики в Танзанії має тривалу історію, що відображає поступовий перехід від декларативної підтримки прав жінок до формування більш системного підходу до державного управління у

⁶⁰ UNICEF. (n.d.). *Child marriage in Ethiopia*. Child Marriage Data Portal. <https://childmarriagedata.org/country-profiles/ethiopia/>

цій сфері. Першим важливим кроком стало ухвалення Політики «Жінки в розвитку» (1992), яка закріпила зв'язок між гендерною рівністю та соціально-економічним розвитком⁶¹. У документі було визначено роль уряду не лише як гаранта рівних прав, а й як активного координатора політики розвитку, що передбачає залучення громадських організацій, освітніх інституцій і місцевих органів влади до реалізації програм розширення можливостей жінок.

Подальший етап становлення відбувся з ухваленням Політики розвитку жінок та гендеру, яка інтегрувала гендерний компонент у ширший контекст розвитку. Оновлена та затверджена у 2023 р., ця політика закріпила інституційні засади впровадження гендерного мейнстрімінгу в різних секторах – від освіти та охорони здоров'я до аграрної політики. Зазначені реформи розширили офіційні повноваження спеціалізованого департаменту з гендерних питань при Міністерстві громади, розвитку, гендеру, жінок та особливих груп, який відповідає за моніторинг, розробку національних планів дій та координацію міжвідомчої взаємодії.

Ще одним важливим кроком на шляху до політичної репрезентації стало впровадження квотного механізму у виборчому законодавстві, завдяки якому жінки наразі становлять 37,8% депутатів парламенту, що є відносно високим показником у Східній Африці⁶².

Попри наявність розвиненої нормативної бази, ефективність реалізації гендерної політики залишається обмеженою. Зокрема у Стратегії гендерної рівності *UNDP* у Танзанії на 2022-2027 рр. зазначено, що її вплив часто обмежується часто урядовим рівнем, тоді як на місцевому рівні зберігаються патріархальні структури управління, що стримують участь жінок в ухваленні рішень⁶³. Особливо це стосується сільських регіонів, де їхня роль у

⁶¹ Ministry of Community Development, Women Affairs and Children. (1992). *Policy on women in development in Tanzania*. United Republic of Tanzania. <http://www.tzonline.org/pdf/policyonwomenindevelopment.pdf>

⁶² Inter-Parliamentary Union. (2025, October 1). *Monthly ranking of women in national parliaments*. IPU Parline. https://data.ipu.org/women-ranking/?date_year=2025&date_month=10

⁶³ United Nations Development Programme. (2022). *Tanzania Gender Equality Strategy 2022–2027*. https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-07/gender_equality_strategy_2022_-_2027.pdf

громадському житті визначається звичаєвим правом і традиційними моделями сім'ї.

Натомість інституціоналізація гендерної політики в Ефіопії відбувалася в умовах складної політичної архітектури, поєднуючи елементи централізованого управління та поступової децентралізації. Перші кроки у цьому напрямі були зроблені ще на початку 1990-х років – одразу після падіння режиму *Derg*. У 1993 році уряд ухвалив *National Policy on Women*⁶⁴, яка стала першим системним документом, що закріпив бачення жінок як активних учасниць розвитку. Наступним важливим етапом стало ухвалення Конституції Федеративної Демократичної Республіки Ефіопія (1995), яка закріпила принцип рівності чоловіків і жінок на офіційному рівні та прямо заборонила дискримінацію за ознакою статі (стаття 35)⁶⁵. У подальшому це стало основою для розробки національних стратегій і планів дій у сфері гендерної рівності, зокрема *National Action Plan for Gender Equality*⁶⁶, спрямованого на інтеграцію гендерного виміру в усі напрями державного планування.

Крім того, інституційна архітектура забезпечення гендерної рівності в Ефіопії поступово змінювалася через трансформацію спеціалізованих державних органів, відповідальних за гендерну політику. Зокрема, було створено профільне Міністерство у справах жінок, дітей та молоді, яке виконує координаційну роль у цій сфері. У 2018 р. воно було реорганізоване в Міністерство жінок та соціальних справ, що відобразило розширення мандату від суто «жіночих питань» до ширших соціальних аспектів – запобігання насильству, захисту вразливих груп, інституційної підтримки сім'ї та дітей. Міністерство відіграє важливу роль у розробці національних стратегій, моніторингу їх виконання, а також у взаємодії з міжнародними партнерами,

⁶⁴ The Transitional Government of Ethiopia, Office of the Prime Minister. (1993). *National Policy on Ethiopian Women*. <https://eidm.org/sites/default/files/2022-06/National%20policy%20on%20Ethiopian%20women.pdf>

⁶⁵ *Constitution of the Federal Democratic Republic of Ethiopia*. (1994). ConstitutionNet. https://constitutionnet.org/sites/default/files/Ethiopia_Constitution.pdf

⁶⁶ Ministry of Women's Affairs. (2006). *National Action Plan for Gender Equality (2006–2010)*. <https://www.arc.int/gender-drmp/IMG/pdf/file-533d1875.pdf>

серед яких провідне місце займають Швеція, Нідерланди, Норвегія, Данія, Канада та структури ООН (*UN Women, UNDP, UNFPA*)⁶⁷.

Разом з тим, останнє десятиліття в Ефіопії характеризується помітним прогресом у політичному представництві жінок. Після реформ 2018 р., ініційованих прем'єр-міністром Абієм Ахмедом Алі, склад уряду вперше було сформовано на паритетних засадах – рівна кількість чоловіків і жінок обійняли посади міністрів (10 жінок і 10 чоловіків)⁶⁸. Того ж року президенткою країни вперше стала жінка – Сахле-Ворк Зевде – що мало значний символічний ефект для суспільства⁶⁹. За даними *Inter-Parliamentary Union*, жінки становлять 41,9% членів парламенту, що є одним із найвищих показників у східноафриканському регіоні⁷⁰.

Попри спільну спрямованість на інституціалізацію принципів гендерної рівності, Танзанія та Ефіопія демонструють різні моделі реалізації цієї політики. Танзанійська модель має еволюційний характер і ґрунтується на поступовому розширенні адміністративної спроможності держави через інтеграцію принципу гендерного мейнстримінгу у секторальні стратегії та формування нормативної бази. Натомість ефіопський підхід розвивався у контексті політичних трансформацій і поєднує елементи централізованого планування з прагненням до децентралізації.

Якщо у Танзанії більший акцент робиться на інституційному впровадженні гендерних програм і співпраці з громадським сектором, то в Ефіопії динаміка реалізації політики значною мірою залежить від політичної волі уряду та ширших реформаторських процесів, включаючи зростання представництва жінок у владі. Обидві країни досягли значного прогресу у

⁶⁷ UN Women. (n.d.). *Ethiopia*. UN Women Transparency Portal. <https://open.unwomen.org/en/country-results/ET>

⁶⁸ Kennedy, R. (2018, October 17). *Ethiopia: Abiy Ahmed moves gender politics forward with cabinet parity*. Euronews. <https://www.euronews.com/2018/10/17/ethiopia-abiy-ahmed-moves-gender-politics-forward-with-cabinet-parity-the-cube>

⁶⁹ Council of Women World Leaders. *Sahle-Work Zewde*. <https://www.councilwomenworldleaders.org/sahle-work-zewde>

⁷⁰ Inter-Parliamentary Union. *Ethiopia – Parliament (ET-LC01. Women in national parliaments*. IPU Parline database. <https://data.ipu.org/parliament/ET/ET-LC01/>

формалізації правових механізмів рівності, однак реальний рівень їх виконання залишається обмеженим через слабку міжвідомчу координацію, нестачу ресурсів і вплив патріархальних норм на місцевому рівні. Отже, ефективність інституційно-правових реформ у Танзанії та Ефіопії визначається не стільки обсягом прийнятих документів, скільки спроможністю державних інституцій і громадянського суспільства забезпечити їх практичну імплементацію та трансформацію формальних норм у сталі соціальні практики.

По-четверте, рівень освіченості та економічна участь жінок, які є важливими індикаторами гендерної рівності, суттєво впливають на соціальну стійкість, рівень людського розвитку та потенціал економічного зростання. Саме у цих сферах – освіті та економічній залученості – в Танзанії та Ефіопії зберігаються глибокі структурні диспропорції, що відображають тривалий вплив соціокультурних бар'єрів і нерівного доступу до ресурсів та можливостей.

Система освіти Танзанії після здобуття незалежності у 1961 р. розвивалася в руслі соціалістичної політики *Ujamaa*, спрямованої на розширення доступу до освіти для всіх верств населення, а не лише для еліт⁷¹. Попри значні успіхи у сфері початкової освіти, що стали результатом урядових програм масової грамотності, гендерний розрив у доступі до середньої та вищої освіти залишається суттєвим. Станом на 2024 р. рівень завершення початкової школи становить 84% для дівчат і 71% для хлопців⁷², тоді як рівень завершення неповної середньої освіти – 36% і 32% відповідно⁷³. Це свідчить про загальне різке зниження рівня освітнього утримання на наступних етапах, причому дівчата, попри вищі показники на початковому рівні, зазнають більшого

⁷¹ Kamanzi, B. (2018, April 19). *Critical reflections of Ujamaa's education for self-reliance*. Pambazuka News. <https://www.pambazuka.org/critical-reflections-ujamaa%E2%80%99s-education-self-reliance>

⁷² World Bank. (n.d.). *Primary completion rate, total (% of relevant age group) - Tanzania*. World Bank Gender Data Portal. <https://genderdata.worldbank.org/en/indicator/se-prm-cmpt-zs?gender=female&gender=male&geos=TZA&view=bar>

⁷³ World Bank. (n.d.). *Lower secondary completion rate, total (% of relevant age group) - Tanzania*. World Bank Gender Data Portal. <https://genderdata.worldbank.org/en/indicator/se-sec-cmpt-lo-zs?geos=TZA&view=bar>

відсіювання у процесі переходу до середньої освіти. У сільських регіонах освітня ситуація додатково ускладнюється через соціокультурні фактори: ранні шлюби, підліткова вагітність, бідність і традиційний розподіл ролей, який покладає на дівчат значну частину домашньої праці, часто змушують їх залишати школу раніше, ніж хлопців.

У сфері вищої освіти показники є ще більш диспропорційними: вступ до ЗВО становить 4,4% для чоловіків і 3,6% для жінок⁷⁴. Попри те, що на рівні початкової та неповної середньої освіти дівчата демонструють вищі показники охоплення та завершення навчання порівняно з хлопцями, цей тренд не зберігається під час переходу до вищої освіти. На етапі вступу до університетів гендерна асиметрія різко змінюється на користь чоловіків, що свідчить про наявність додаткових бар'єрів, які непропорційно впливають саме на дівчат. Жінки становлять менше третини студентів університетів, а в технічних, інженерних і природничих спеціальностях їхня частка не перевищує 33,6%⁷⁵. Це свідчить про наявність «прихованих бар'єрів» – гендерних упереджень, відсутності рольових моделей і недостатньої підтримки жінок у науково-технічній сфері (*STEM*). Така структурна нерівність в освіті прямо позначається на економічній активності. За даними *International Labour Organization* (ILO), понад 96% жінок у Танзанії працюють у неформальному секторі – переважно в сільському господарстві, дрібній торгівлі чи домашньому сервісі⁷⁶. Ці сфери характеризуються низькою оплатою праці (або її відсутністю), нестачею соціальних гарантій та відсутністю можливостей професійного розвитку, що відтворює цикл економічної вразливості серед жінок.

Крім того, доступ жінок до власності залишається обмеженим, попри формальні гарантії рівноправності у земельному законодавстві. В економічному

⁷⁴ World Bank. (n.d.). *School enrollment, tertiary (% gross) - Tanzania*. World Bank Gender Data Portal. <https://genderdata.worldbank.org/en/indicator/se-ter-enrr?geos=TZA&view=bar>

⁷⁵ World Bank. *Improving Gender Balance in STEM Higher Education in Tanzania (English)*. Washington, D.C.: World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/099830012012110164>

⁷⁶ International Labour Organization. (2024). *Tanzania, United Republic of*. ILOSTAT Country Profiles. <https://ilostat ilo.org/data/country-profiles/tza/>

огляді Світового банку зазначено, що лише близько 8% жінок мають зареєстровані права на земельні ділянки (порівняно із 25% чоловіків), тоді як більшість користуються землею завдяки шлюбу або через родичів⁷⁷. Такий розрив має критичні наслідки, оскільки позбавляє жінок одного з ключових інструментів економічної незалежності та соціальної мобільності, адже власність на землю у Танзанії має не лише економічне, а й соціальне значення – вона визначає статус у громаді, доступ до кредитів і можливість брати участь у місцевому врядуванні. Відтак, обмеження прав жінок на землю у поєднанні з нерівним доступом до освіти формує взаємопов'язаний комплекс структурних бар'єрів, що стримують досягнення гендерної рівності та уповільнюють ширший соціально-економічний розвиток.

В Ефіопії ситуація у сфері освіти та економічної участі жінок має подібну природу, але відмінну динаміку, зумовлену як політичними реформами останнього десятиліття, так і глибокими регіональними соціокультурними контрастами. Після реформ 2018–2020 рр., ініційованих урядом Абія Ахмеда Алі, питання гендерної рівності було офіційно включено до стратегії національного розвитку та системи освіти⁷⁸. Було розширено мережу шкіл у сільських районах, запроваджено програми боротьби з підлітковими шлюбами й кампанії з підвищення відвідуваності шкіл дівчатами. Проте, попри ці заходи, глибокі структурні розриви зберігаються. За даними Світового банку, рівень грамотності серед жінок становить 50%⁷⁹, тоді як дослідження С. Хандебо вказує, що у вибірці жінок репродуктивного віку частка неписьменних сягає

⁷⁷ The World Bank. (2022, February 28). *Tanzania Economic Update: Addressing Women's Economic Constraints Could Accelerate Tanzania's Economic Development and Poverty Reduction*. The World Bank. <https://www.worldbank.org/en/country/tanzania/publication/tanzania-economic-update-addressing-women-s-economic-constraints-could-accelerate-tanzania-s-economic-development-and-po>

⁷⁸ Ministry of Education. (2018). *Ethiopian education development roadmap (2018-30): An integrated executive summary*. Education Strategy Center. https://planipolis.iiep.unesco.org/sites/default/files/ressources/ethiopia_education_development_roadmap_2018-2030.pdf

⁷⁹ World Bank. (2023). *Literacy rate (%)*. Gender Data Portal. <https://genderdata.worldbank.org/en/indicator/se-adt>

63,8%⁸⁰. Така розбіжність відображає не лише відмінності між агрегованими статистичними показниками та вибірковими дослідженнями, а й глибокі регіональні та соціокультурні нерівності, які залишаються прихованими у середніх значеннях. Це свідчить про те, що формальне зростання рівня грамотності не усуває структурних бар'єрів, які продовжують обмежувати доступ жінок до освіти на місцевому рівні.

Особливо високий рівень відсіву спостерігається серед дівчат у віці 14–15 років, які часто залишають школу через ранні шлюби або необхідність допомагати родині. За даними *UNICEF*, понад третина дівчат у сільських регіонах Ефіопії одружуються до досягнення 18 років, що суттєво знижує їхні шанси на продовження освіти та професійний розвиток⁸¹. Ця ситуація створює так звану «гендерну пастку бідності», коли низький рівень освіти обмежує доступ до формальної зайнятості, а відсутність доходів – можливість інвестувати в освіту як власну, так і наступного покоління.

Економічна активність жінок також відображає наявні структурні диспропорції. За даними *ILO*, жінки становлять лише близько 38% загальної робочої сили, тоді як у формальному секторі – менш як 25%⁸². Більшість із них зайняті у сільському господарстві, дрібному ремеслі або неформальних послугах. У сільських громадах вони виконують значний обсяг неоплачуваної праці, догляду за дітьми та членами родини похилого віку, що не відображається у показниках ВВП, але суттєво впливає на функціонування домогосподарств і локальної економіки. Водночас обмежений доступ до фінансових послуг, кредитів та земельної власності посилює цей структурний дисбаланс: за даними Світового банку менше ніж 10% жінок мають формальні

⁸⁰ Handebo, S., Demie, T. G., Gessese, G. T., Woldeamanuel, B. T., & Biratu, T. D. (2023). *Effect of women's literacy status on maternal healthcare services utilisation in Ethiopia: A stratified analysis of the 2019 mini Ethiopian Demographic and Health Survey*. *BMJ Open*, 13(11). <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2023-076869>

⁸¹ UNICEF Ethiopia (2016). *Child marriage in Ethiopia*. <https://www.unicef.org/ethiopia/media/1516/file/ChildmarriageinEthiopia.pdf>

⁸² Pozzan, E., Bonnet, F., & Cattaneo, U. (2020, September 15). *Building back better for women: Women's dire position in the informal economy*. International Labour Organization. <https://www.ilo.org/publications/building-back-better-women-womens-dire-position-informal-economy>

права на землю або банківські рахунки⁸³. Відтак формується замкнений цикл: обмежений доступ до освіти й ресурсів знижує економічні можливості жінок, що, своєю чергою, відтворює їхню вразливість у структурі зайнятості.

У цьому контексті Танзанію та Ефіопію об'єднує спільна закономірність: структурна нерівність у сфері освіти й економічної участі жінок залишається однією з ключових перешкод для досягнення гендерної рівності та сталого розвитку. В обох країнах доступ дівчат до освіти визначається поєднанням соціокультурних і економічних чинників – ранніми шлюбами, бідністю, традиційним розподілом ролей і браком рольових моделей для наслідування. А низький рівень освіти безпосередньо відображається на економічній участі жінок, обмежуючи їх доступ до формальної зайнятості, фінансових ресурсів і права власності.

Отже, соціально-політичний контекст Танзанії та Ефіопії формується як результат взаємодії історичних, релігійних, інституційних та соціально-економічних чинників, що визначають характер гендерної нерівності в обох країнах. Водночас аналіз показує, що обидві держави рухаються шляхом поступового зміцнення гендерних інституцій – у Танзанії через еволюційний розвиток політики та партнерство з громадянським суспільством, а в Ефіопії – через політичні трансформації та зростання представництва жінок у владі. Однак реальний вплив цих реформ залишається нерівномірним і залежить від здатності держави та локальних акторів трансформувати формальні норми у сталі практики.

Саме тому соціально-політичний контекст цих країн визначає не лише передумови, а й особливості та виклики, що впливають на ефективність реалізації гендерних програм Швеції, окреслюючи межі їхнього впливу та необхідність адаптації до локальних умов.

⁸³ Komatsu, H., Ambel, A. A., Koolwal, G., & Yonis, M. B. (2022). *Gender norms, landholdership, and rural land use fee and agricultural income tax in Ethiopia*. World Bank Group. <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/ec8fc48b-097c-584f-a74b-9b15674b15fb>

2.3. Передумови та мотиви гендерно орієнтованої співпраці Швеції з країнами регіону

Участь Швеції в гендерних програмах у Східній Африці доцільно розглядати не лише як реалізацію гуманітарних принципів, а як складову ширшої зовнішньополітичної стратегії. Гендерний компонент у цьому випадку виконує подвійну функцію: з одного боку, інструмента просування цінностей рівності та прав людини, з іншого – механізму впливу, пов'язаного з репутаційними, безпековими та економічними інтересами держави.

Передумови участі Швеції слід розглядати через специфіку її моделі політики розвитку. Її основою є трансляція власної моделі розвитку, сформованої всередині країни, зокрема ідеї «народного дому», на міжнародний рівень. Як зазначає Л. А. Джинаду, йдеться про інтернаціоналізацію принципів інтеграції, солідарності та рівності⁸⁴. У такій логіці зовнішня допомога виступає водночас і продовженням внутрішньої політики, і елементом ширшої зовнішньополітичної стратегії, що поєднує ціннісні засади з прагматичними інтересами держави. Це забезпечує цілісність підходу: Швеція діє у зовнішній політиці відповідно до тих самих норм, які реалізує всередині країни.

Формування такого підходу має також історичне підґрунтя. Після Другої світової війни Швеція, поряд з іншими країнами Північної Європи, почала активно позиціонувати себе як відповідальний актор у сфері розвитку та гуманітарної допомоги, що в науковій літературі отримало визначення «гуманітарна наддержава»⁸⁵. Перехід до такої ролі був не випадковим: за відсутності репутації великої колоніальної імперії та в умовах тривалого дотримання політики неприєднання і нейтралітету міжнародний вплив Швеції не міг спиратися на військову могутність. Відповідно, він формувався через

⁸⁴ Jinadu, L. A. (1984). The political economy of Sweden's development policy in Africa. *Cooperation and Conflict*, 19(3), 177–196. <https://www.jstor.org/stable/45084207>

⁸⁵ Jalagin, S., Okkenhaug, I. M., & Småberg, M. (2015). Introduction: Nordic missions, gender and humanitarian practices: From evangelizing to development. *Scandinavian Journal of History*, 40(3), 285–297.

https://www.academia.edu/28954750/Scandinavian_Journal_of_History_Introduction_Nordic_missions_gender_and_humanitarian_practices_from_evangelizing_to_development

альтернативні механізми – передусім через просування норм, цінностей і співпраці у сфері розвитку як інструментів міжнародної присутності та впливу.

Ця ціннісно орієнтована модель і нині знаходить відображення в кількісних показниках участі Швеції у міжнародній допомозі. Зокрема, поряд із Норвегією та Данією, вона стабільно спрямовує на гуманітарну допомогу частку свого ВВП, що перевищує середньосвітові показники⁸⁶. Крім того, протягом 2020–2024 рр. Швеція входила до першої десятки найбільших урядових донорів гуманітарної допомоги, за даними *United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs* (ОСНА).

У цьому контексті стає зрозумілою і роль гендерного виміру у зовнішній політиці Швеції. Як підкреслює А. Бергман Розамонд, для неї характерне прагнення випереджати інші держави у формуванні етичних стандартів міжнародної взаємодії⁸⁷. Йдеться не лише про дотримання вже існуючих норм, а про їх активне продукування та просування. Відповідно, участь у гендерних ініціативах постає не як ізольований напрям, а як складова ширшої стратегії нормативного впливу та самопозиціонування держави на міжнародній арені.

Подальша еволюція цієї логіки відображена у концепції гендерного космополітизму. А. Бергман Розамонд наголошує, що шведська зовнішня політика виходить з уявлення про універсальний обов'язок захисту прав жінок і дівчат незалежно від державних кордонів, а гендерна нерівність розглядається як ширша структурна проблема, що має глобальний вимір і потребує міжнародної уваги⁸⁸. Відтак, участь Швеції у відповідних ініціативах у різних регіонах світу пояснюється прагненням сприяти поширенню гендерно орієнтованих підходів і підтримувати партнерів у їх впровадженні.

У цьому контексті, Східна Африка, передусім Танзанія та Ефіопія, стала одним із ключових просторів реалізації таких підходів. Важливо також

⁸⁶ Donare. (n.d.). *The largest humanitarian donors*. https://donare.info/en/background/largest_humanitarian_donors

⁸⁷ Bergman Rosamond, A. *Swedish Feminist Foreign Policy and “Gender Cosmopolitanism”*. *Foreign Policy Analysis*, 16(2), 2020, 217–235. <https://doi.org/10.1093/fpa/orz025>

⁸⁸ Bergman Rosamond A. *Swedish Feminist Foreign Policy and “Gender Cosmopolitanism”*... P. 218.

зазначити, що інтеграція гендерного виміру у співпрацю з цими країнами стала можливою не одразу, а спиралася на тривалу історію двосторонніх відносин, сформованих ще до актуалізації гендерної проблематики у міжнародному порядку денному.

У випадку Танзанії співпраця з Швецією, започаткована у 1960-х роках, ґрунтувалася на ідеологічній близькості. Політика Джуліуса Ньєрере, зокрема концепція *Ujamaa*, поєднувала соціалістичні уявлення про рівність як умову політичної стабільності із локальними традиціями колективізму, що створювало спільну ціннісну основу для взаємодії⁸⁹. Саме це сприяло формуванню довготривалого партнерства, заснованого на довірі, внаслідок чого Танзанія стала одним із перших і найважливіших партнерів Швеції на Африканському континенті.

У випадку Ефіопії співпраця розвивалася дещо інакше, але відповідала тій самій загальній логіці. Починаючи з 1950-х років, Швеція надавала технічну та експертну допомогу у створенні ключових державних інституцій, зокрема у сфері освіти, охорони здоров'я та військової підготовки. Така взаємодія мала не лише практичне, але й символічне значення, оскільки закріплювала образ Швеції як партнера, що підтримує інституційний розвиток без прямого втручання у внутрішні справи держави⁹⁰.

Тривалий характер співпраці з Танзанією та Ефіопією створив важливу передумову для подальшої трансформації змісту цієї взаємодії. Накопичений рівень довіри та сталі партнерські відносини дозволили Швеції поступово переходити від підтримки базових секторів розвитку до більш складних і чутливих сфер, зокрема гендерної рівності. Відповідно, гендерний вимір не

⁸⁹ Widmalm, S. (1999). *Defining partnership with Africa: Sweden's new Africa policy and strategies for relations with democratic and authoritarian states*. Forum for Development Studies, 2(2), 289-314. https://www.researchgate.net/publication/44825082_Defining_partnership_with_Africa_Sweden's_New_Africa_Policy_and_strategies_for_relations_with_democratic_and_authoritarian_states

⁹⁰ Kebede, B., Danielsson, L., Elias, H., & Köhlin, G. (2022). *Swedish development cooperation with Ethiopia: Sixty years of lessons learned (EBA Report 2022:06)*. Expert Group for Aid Studies (EBA), Government Offices of Sweden. https://eba.se/app/uploads/2022/12/Swedish-Development-Cooperation-with-Ethiopia_Sixty-Years-of-Lessons-Learned_EBA_2022_06.pdf

виникає як ізольований напрям політики, а інтегрується у вже існуючу структуру співпраці.

Отже, передумови участі Швеції у гендерних програмах Танзанії та Ефіопії полягають у поєднанні еволюції шведської соціал-демократичної моделі розвитку, орієнтації на використання інструментів нормативного впливу, прагнення поєднати ціннісні засади із прагматичними інтересами, а також у тривалій історії партнерської взаємодії з цими країнами. Саме ця сукупність факторів забезпечила можливість інтеграції гендерного виміру у політику розвитку як її логічного продовження.

Водночас історичні зв'язки з окремими державами поступово доповнюються регіональним баченням, що відображає трансформацію підходів Швеції до політики розвитку. У сучасній політиці розвитку Швеція розглядає Східну Африку як цілісний простір, у межах якого поєднуються безпекові, демографічні та економічні виклики. У цьому контексті Танзанія та Ефіопія виступають не лише як двосторонні партнери, але і як ключові точки реалізації ширшої регіональної стратегії, що, своєю чергою, визначає і конкретні мотиви участі Швеції у відповідних ініціативах.

У цьому контексті гендерні програми в Танзанії та Ефіопії виконують функцію практичного інструмента демонстрації результативності підходів, які Швеція застосовує у політиці розвитку. Йдеться не лише про досягнення конкретних результатів у сфері гендерної рівності, а й про їх подальше використання як прикладів реалізації відповідних політик. Такі кейси формують емпіричну основу, що дозволяє Швеції аргументувати доцільність і ефективність своїх підходів.

Це безпосередньо пов'язано з логікою нормативної сили (*normative power*), яка у випадку Швеції проявляється передусім через здатність задавати рамку обговорення та пропонувати певні підходи до політики розвитку. Гендерна рівність у цьому контексті виступає однією з ключових тем, через яку держава транслює своє бачення соціального розвитку. Відповідно, участь у

гендерних програмах дозволяє не лише підтримувати партнерів, а й формувати орієнтири, які можуть враховуватися іншими акторами.

Водночас цей мотив має взаємопов'язаний характер із передумовами. Практична реалізація відповідних підходів підсилює вже сформовану ідентичність Швеції як держави, що діє на основі цінностей, яку А. Бергман Розамонд окреслює як «моральну супердержаву»⁹¹. Кожен успішний кейс у сфері гендерної політики не лише відображає цю ідентичність, а й відтворює її, зміцнюючи позиції країни у міжнародних дискусіях щодо розвитку та прав людини.

Отже, гендерна політика виступає інструментом нормативної сили. Вона дозволяє Швеції зберігати помітну роль у сфері міжнародного розвитку, поєднуючи підтримку партнерських країн із просуванням власного бачення підходів до розвитку.

Другим мотивом участі Швеції у гендерних програмах Східної Африки є демографічно-безпековий фактор, пов'язаний із міграційними процесами. У цьому випадку гендерна політика розглядається не лише як інструмент просування цінностей, а як спосіб впливу на структурні причини нестабільності, що мають прямі наслідки для Європи.

Східна Африка характеризується поєднанням взаємопов'язаних викликів: швидким зростанням населення, молодою віковою структурою, обмеженим доступом до освіти та високим рівнем безробіття. За цих умов гендерна нерівність поглиблює наявні структурні дисбаланси: обмеження доступу жінок до освіти та економічної діяльності підтримує високий рівень народжуваності, стримує економічний розвиток і послаблює соціальну стійкість. У результаті вона постає не лише як соціальна проблема, а як фактор, що може формувати передумови для зростання вимушеної міграції.

Шведський підхід ґрунтується на припущенні, що розширення прав і можливостей жінок є інструментом довгострокової стабілізації. Доступ до освіти, ринку праці та ресурсів сприяє демографічним змінам, покращенню

⁹¹ Bergman Rosamond A. *Swedish Feminist Foreign Policy and “gender cosmopolitanism”* P. 228.

соціально-економічних показників і зменшенню структурного тиску, що лежить в основі міграції. У такий спосіб гендерна політика інтегрується у ширшу логіку превентивного управління кризами.

Значення цього мотиву посилюється актуальним геополітичним контекстом. Збройний конфлікт у Судані та тривала нестабільність в Ефіопії залишаються одними з ключових рушіїв міграції зі Східної Африки. За оцінками Інституту досліджень безпеки Європейського Союзу, регіон Африканського Рогу є одним із ключових джерел нерегульованої міграції, контрабанди та морського піратства, що безпосередньо впливають на європейську безпеку⁹². Додатковий тиск створюють кліматичні чинники – деградація земель і нестача води, які посилюють конкуренцію за ресурси. Зазначається, що понад 14 мільйонів мешканців Східної Африки перебувають у стані міграції або переміщення, з яких понад третина – жінки та діти⁹³.

Показово, що зв'язок між гендерною нерівністю та безпекою визнається і на рівні регіональних інституцій. За оцінками Департаменту миру і безпеки Африканського Союзу, серед ключових чинників нестабільності – дефіцит соціальних послуг, молодіжне безробіття та гендерна нерівність. Це свідчить про поступову інтеграцію гендерного виміру у безпекову логіку регіону⁹⁴.

У цьому контексті участь Швеції у гендерних програмах набуває превентивного характеру. З огляду на те, що країна тривалий період була одним із основних реципієнтів біженців у Європі, інвестиції у зменшення першопричин міграції відповідають її власним довгостроковим інтересам. Підтримка освіти жінок, розширення їхнього доступу до ресурсів і підвищення економічної ролі розглядаються як інструменти зниження міграційного тиску ще на етапі його формування. Такий підхід відповідає логіці превентивної

⁹² Maru, M. T. (2022, August 31). *The future of African migration and mobility: Continent on the move, or contained?* European Union Institute for Security Studies. <https://www.iss.europa.eu/publications/briefs/future-african-migration-and-mobility>

⁹³ International Organization for Migration. (n.d.). *Eastern Africa*. Migration Data Portal. <https://www.migrationdataportal.org/regional-data-overview/human-mobility-data-eastern-africa>

⁹⁴ African Union, Peace and Security Department. (2025, April 24). *Conflict Management Annual Digest 2024: Volume 2*. <https://www.peaceau.org/en/article/conflict-management-annual-digest-2024-volume-2>

безпеки, коли усунення базових причин нестабільності є ефективнішим, ніж реагування на її наслідки.

Третім мотивом участі Швеції у гендерних програмах Східної Африки є економічний інтерес, пов'язаний із формуванням стійких і передбачуваних ринків. У цьому контексті гендерна рівність розглядається не стільки як соціальна ціль, скільки як інструмент підвищення економічної ефективності країн-партнерів.

Шведський підхід виходить із того, що обмежена участь жінок в економіці стримує загальний розвиток. Відповідно, розширення їхнього доступу до освіти, зайнятості та підприємництва дозволяє збільшити продуктивність, розширити внутрішній попит і зробити економіку більш диверсифікованою. У цьому сенсі гендерна політика інтегрується у ширшу логіку економічного розвитку, а не існує окремо від неї. Водночас така інтеграція означає, що гендерна рівність починає розглядатися як складова економічної стратегії, а не виключно як самостійна цінність.

Це особливо актуально для країн Східної Африки, де зберігається поєднання високих темпів економічного зростання та значних структурних обмежень. Попри позитивну динаміку ВВП⁹⁵, обмежений доступ жінок до формальної економіки та ринку праці стримує реалізацію цього потенціалу. У такий спосіб, гендерна нерівність виступає не лише соціальною проблемою, а й економічним бар'єром, усунення якого відкриває можливості для більш глибокої інтеграції цих економік у глобальні ринки.

У довгостроковій перспективі це має пряме значення і для самої Швеції. Розвиток більш стабільних і зростаючих економік у Танзанії та Ефіопії створює передумови для розширення торгівлі, інвестицій та технологічного співробітництва. З огляду на те, що феміністична зовнішня політика інтегрується також у сферу економічного співробітництва та торговельного просування, гендерні ініціативи можуть розглядатися як частина ширшої

⁹⁵ United Nations Economic Commission for Africa. (2025, May 14). *Macroeconomic and social developments in Eastern Africa 2025*. <https://www.uneca.org/macroeconomic-and-social-developments-in-eastern-africa-2025>

стратегії формування сприятливого економічного середовища для майбутньої взаємодії.

Отже, гендерна політика у цьому випадку виконує функцію інструмента економічної дипломатії: вона поєднує підтримку розвитку з формуванням зовнішніх ринкових умов, які в довгостроковій перспективі здатні генерувати економічні вигоди для самої Швеції.

Четвертим мотивом участі Швеції у гендерних програмах Східної Африки є прагнення посилити свої позиції у міжнародних організаціях і багатосторонніх форматах. У цьому контексті співробітництво заради розвитку, зокрема у сфері гендерної рівності, виступає інструментом формування стійких партнерств, які з часом можуть трансформуватися у політичний капітал.

Співпраця з країнами регіону виходить за межі двосторонніх відносин і набуває значення у ширшому дипломатичному вимірі. Східна Африка, зокрема Ефіопія як місце розташування інституцій Африканського Союзу, створює можливості для взаємодії з регіональними акторами, позиції яких набувають ваги з огляду на їх участь у колективних механізмах ухвалення рішень у рамках міжнародних організацій, передусім ООН.

У цьому контексті гендерні програми слугують механізмом непрямого, «м'якого» політичного впливу. Вони сприяють формуванню довіри, закріплюють репутацію Швеції як послідовного партнера і створюють підґрунтя для довгострокових дипломатичних зв'язків. Водночас цей зв'язок не є автоматичним: ефект від такої взаємодії залежить від ширшого політичного контексту та динаміки відносин між державами. Попри це, подібний формат співпраці поступово може зміцнювати переговорні позиції держави та розширювати її можливості у багатосторонніх процесах.

Цей мотив доповнює попередні: якщо нормативна складова визначає ціннісну основу політики Швеції, а економічна та безпекова – її практичну доцільність, то участь у міжнародних організаціях створює умови для трансформації цих ресурсів у політичний вплив. Відтак співпраця у сфері

розвитку виступає не лише інструментом допомоги, а й елементом ширшої дипломатичної стратегії.

Показовим прикладом у цьому контексті є обрання Швеції до Ради Безпеки ООН на 2017–2018 рр. У межах кампанії держава спиралася на сформовану репутацію надійного партнера у сфері розвитку, зокрема через активну співпрацю з країнами Африки, у тому числі у сфері гендерної політики⁹⁶. Це сприяло зміцненню довіри та підтримки з боку держав Глобального Півдня і підсилювало її позиціонування як послідовного актора у міжнародних відносинах.

Участь Швеції у гендерних програмах Східної Африки є продовженням її внутрішньої моделі розвитку та інструментом зовнішньополітичного позиціонування. Довготривалі відносини з Танзанією та Ефіопією дозволили еволюційно перейти від базової співпраці до чутливих гендерних ініціатив. Ці проекти поєднують нормативний вплив із безпековими, економічними та дипломатичними цілями держави. Інституціоналізація феміністичної зовнішньої політики у 2014 році та її трансформація після 2022 року доводять, що гендерний компонент є гнучким інструментом, який адаптується до стратегічних безпекових пріоритетів Швеції.

Водночас ефективність ініціатив у Танзанії та Ефіопії критично залежить від внутрішніх умов цих країн. Глибока структурна нерівність, зумовлена історичними, релігійними та соціально-економічними чинниками, обмежує трансформаційний потенціал формальних політик, якщо вони не враховують локальну специфіку. Зрештою, успіх співпраці визначається балансом між ціннісними амбіціями Швеції та її прагматичними інтересами, а також накопиченою довірою у партнерстві й здатністю адаптувати універсальні підходи до місцевого контексту.

⁹⁶ Engelbrekt, K. (2023). Sweden's 2017–18 UNSC Formula: Mobilizing the MFA's Competitive Advantages, Highlighting Africa, and Boosting the E10. *International Peacekeeping*, 30(3), 358–379. <https://doi.org/10.1080/13533312.2023.2196019>

РОЗДІЛ 3

РЕАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНОГО ВИМІРУ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ШВЕЦІЇ У ТАНЗАНІЇ ТА ЕФІОПІЇ

3.1. Пріоритети гендерного виміру у відносинах Швеції та Танзанії

Співпраця Швеції з Танзанією у сфері гендерної рівності формується на перетині стратегічних зовнішньополітичних орієнтирів Швеції та соціально-політичних умов країни-партнера, де гендерна нерівність залишається важливим структурним обмеженням розвитку. У цьому контексті Танзанія виступає показовим прикладом практичної реалізації шведських підходів до просування прав жінок і дівчат у країнах Східної Африки. Це зумовлено поєднанням довготривалого партнерства, інституційної сталості програм і наявності комплексних стратегічних документів, що визначають напрями співпраці. Така конфігурація дозволяє простежити, як нормативні принципи гендерно орієнтованої політики набувають практичного втілення.

Інституційною основою співпраці Швеції з Танзанією є два стратегічні документи – Стратегія результатів міжнародного співробітництва у сфері розвитку між Швецією та Танзанією на 2013–2019 роки та Стратегія співробітництва Швеції у сфері розвитку з Танзанією на 2020–2024 роки, які визначають пріоритети та інструменти взаємодії у сфері гендерної політики.

Перша стратегія (2013–2019) вибудовує співпрацю навколо трьох ключових секторів – економічного розвитку, освіти та демократичного врядування⁹⁷. Гендерна рівність у цьому документі не виокремлюється як самостійний напрям, однак системно інтегрується у всі сфери, що відповідає підходу *gender mainstreaming*. У межах економічного напрямку вона реалізується через підтримку зайнятості жінок і підвищення їхніх доходів, в освітній сфері – через подолання нерівності в доступі до навчання, а у сфері демократичного врядування – через правозахисний компонент, включно з

⁹⁷ Government Offices of Sweden. (2013). *Results strategy for Sweden's international development cooperation in Tanzania 2013–2019*. <https://www.regeringen.se/strategier-for-internationalt-bistand/2013/07/ud-13.021>

питаннями земельних прав і захисту сексуального та репродуктивного здоров'я. У такий спосіб, у межах цієї стратегії гендерна рівність функціонує як інтегруючий принцип, що забезпечує узгодженість різних напрямів співпраці.

Друга стратегія (2020–2024) фіксує якісну зміну підходу: гендерна рівність уперше визначається як окремий пріоритет поряд з іншими сферами співпраці⁹⁸. У межах напряму прав людини і демократії гендер отримує чітке змістове наповнення через акцент на політичній участі жінок, економічному розширенні можливостей і доступі до забезпечення сексуального та репродуктивного здоров'я і прав. Особливо показовим є акцент на політичному представництві жінок, яке розглядається як механізм трансформації соціальних норм і легітимації жіночого лідерства. В інших напрямках співпраці гендер також інтегрується більш адресно: в освіті – через фокус на вразливих групах, зокрема молодих матерях, в економічній сфері – через поєднання зайнятості та соціального захисту, у кліматичному напрямі – через орієнтацію на жінок, які проживають у бідності, особливо у віддалених районах без доступу до електромереж. Це свідчить про перехід до більш структурованого і цільового підходу до реалізації гендерної політики.

Порівняння двох стратегій дозволяє виокремити кілька ключових тенденцій. По-перше, відбувається перехід від інтеграції гендерної рівності як наскрізного принципу до її виокремлення як самостійного пріоритету політики. По-друге, розширюється зміст гендерного виміру – від переважно соціально-економічного до політико-інституційного, з акцентом на участі жінок у процесах ухвалення рішень. По-третє, формується більш цільовий підхід, що передбачає чітке визначення груп, які потребують підтримки (дівчата, молоді матері, сільські жінки).

Отже, узагальнення стратегічних документів дозволяє виокремити основні напрями реалізації гендерного виміру співпраці – демократично-правовий, освітньо-соціальний, економічний та екологічний. Така структура

⁹⁸ Government Offices of Sweden. (2020). *Strategi för Sveriges utvecklingssamarbete med Tanzania 2020–2024*. <https://www.regeringen.se/strategier-for-internationellt-bistand/2020/05/strategi-for-sveriges-utvecklingssamarbete-med-tanzania/>

відображає логіку, в межах якої гендерна рівність функціонує як міжсекторальний чинник політики розвитку.

Практичне втілення демократично-правового напрямку співпраці Швеції з Танзанією простежується передусім через підтримку громадянського суспільства та механізмів захисту прав людини. Цей напрям безпосередньо відповідає компоненту *Rights* у моделі «3R», оскільки йдеться не лише про формальне визнання прав, а про створення інституційних механізмів їх доступності та реалізації для жінок. Ключовим прикладом є партнерство з *Legal and Human Rights Centre*⁹⁹ – однією з провідних правозахисних організацій країни. Фінансування центру з боку Швеції має довгостроковий характер і спрямоване на зміцнення його спроможності як актора, здатного впливати на правову систему. Такий підхід дозволяє поєднувати правозахисну діяльність із просуванням гендерно чутливих змін у державній політиці.

Практична діяльність центру охоплює кілька рівнів впливу, які безпосередньо пов'язані з розширенням доступу жінок до прав. На суспільному рівні використання громадського радіо як інструменту правопросвітництва (понад 16,8 млн охоплених осіб у 2023 році¹⁰⁰) сприяє подоланню інформаційних бар'єрів, що особливо важливо для жінок у вразливих групах. На професійному рівні організація інвестує у формування експертного середовища – зокрема, було проведено підготовку 533 параюристів із майже паритетним гендерним балансом учасників¹⁰¹. Це не лише розширює доступ до правової допомоги, а й підсилює участь жінок у процесах захисту прав на локальному рівні.

Водночас, діяльність центру охоплює не лише підвищення правової обізнаності, а й вдосконалення інституційних практик державних органів. Показовим є навчання понад 5 тисяч представників поліції з питань прав

⁹⁹ Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *Legal and Human Rights Centre (LHRC) Core Support 2019-2024+25*. Openaid. <https://openaid.se/en/contributions/SE-0-SE-6-12829?contribution-tab=result>

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Ibid.

людини та гендерної чутливості, яке супроводжувалося зафіксованим зростанням рівня знань учасників на 23%¹⁰². Це є критично важливим, оскільки саме на цьому рівні визначається реальна доступність прав для жінок.

Важливою складовою є також аналітична діяльність організації. Дослідження феміциду створює доказову базу для адвокації реформ, переводячи проблему гендерно зумовленого насильства з рівня окремих випадків у площину публічної політики. У такий спосіб, відбувається розширення ролі організації – від надання правової допомоги до формування аналітичної основи, що впливає на державну політику.

Отже, демократично-правовий напрям співпраці демонструє, що реалізація гендерної рівності у шведській моделі відбувається через інституціоналізацію *Rights* – тобто через створення умов, за яких права жінок не лише декларуються, а й забезпечуються на рівні суспільних практик і державних інституцій.

Освітньо-соціальний напрям співпраці виступає ключовим інструментом довгострокових змін, оскільки саме через освіту формуються передумови економічної автономії та соціальної участі жінок. У межах моделі «3R» цей вимір поєднує передусім компонент *Resources* (доступ до освіти і навичок) із елементами *Representation*, оскільки розширення освітніх можливостей створює основу для участі жінок у суспільному житті.

На локальному рівні показовим є партнерство з *Femina Hip*¹⁰³ – організацією, що працює у сфері неформальної освіти молоді. Її діяльність спрямована на підвищення обізнаності щодо сексуального та репродуктивного здоров'я і прав, економічних можливостей та громадянської участі, поєднуючи освітній контент із розвитком навичок критичного мислення, самостійності та лідерства. Використання різних форматів (журналів, радіопрограм, SMS-комунікації, соціальних мереж та молодіжних клубів) дозволяє адаптувати

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *Femina Hip Ltd 2018 - 2020*. Openaid. <https://openaid.se/en/contributions/SE-0-SE-6-12045?contribution-tab=overview>

програми для різних соціальних груп і розширювати доступ до знань, що є особливо важливим для дівчат і молодих жінок. У такий спосіб, гендерний ефект досягається через розширення доступу до інформації та формування навичок, необхідних для самостійного ухвалення рішень.

На інституційному рівні освітній компонент реалізується через діяльність *Karibu Tanzania Organization (KTO)*¹⁰⁴, яка поєднує доступ до освіти з професійною підготовкою. Важливим елементом є створення центрів догляду за дітьми при навчальних закладах і можливість складати національні іспити через альтернативні освітні формати, що дозволяє усувати структурні бар'єри для повернення до навчання молодих матерів. У цьому контексті *KTO* не лише розширює їхні освітні можливості, а й сприяє зміні суспільних уявлень щодо навчання дівчат і молодих матерів, інтегруючи гендерну проблематику у функціонування державної системи освіти.

На системному рівні ключовим механізмом є державна програма *Education Program for Results*¹⁰⁵, реалізована за підтримки міжнародних партнерів, зокрема Швеції. Її особливістю є використання показників результативності, зокрема індексу гендерного паритету та рівня утримання учнів у школі. Прив'язка фінансування до цих показників створює стимули для місцевих органів влади, перетворюючи гендерну рівність із декларативної цілі на вимірюваний критерій ефективності політики.

Отже, освітньо-соціальний напрям демонструє перехід від окремих освітніх ініціатив до системної трансформації політики, у межах якої гендерна рівність реалізується через розширення доступу до ресурсів і поступове усунення структурних бар'єрів.

Економічний напрям логічно доповнює освітній, оскільки співпраця Швеції з Танзанією у сфері гендерної рівності ґрунтується на розумінні

¹⁰⁴ Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *KTO Skills development for Young women through FDCs 2019-2022*. Openaid. <https://openaid.se/en/contributions/SE-0-SE-6-12105>

¹⁰⁵ Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *Education Program for Result EPforR II Mainland Tanzania*. Openaid. <https://openaid.se/en/contributions/SE-0-SE-6-14876>

економічної автономії як ключової передумови реальної рівності. У межах моделі «3R» цей вимір безпосередньо відповідає компоненту *Resources*, охоплюючи доступ жінок до фінансування, ринків і інституцій приватного сектору.

Ключовим прикладом є підтримка *Private Agricultural Sector Support*¹⁰⁶, що реалізується за участі *Sida* через механізм кредитних гарантій для мікро-, малих і середніх підприємств в аграрному секторі. В умовах обмеженого доступу до кредитування, особливо для жінок, Швеція не виступає прямим кредитором, а бере на себе частину ризиків приватних банків. Такий підхід дозволяє не заміщувати ринок, а коригувати його обмеження, стимулюючи фінансові установи працювати з групами, які традиційно виключені з доступу до фінансових ресурсів.

У 2021 році завдяки цьому механізму фінансування отримали близько 4 тисяч підприємств на загальну суму майже 600 мільйонів шведських крон, що сприяло створенню робочих місць приблизно для одного мільйона осіб, половину з яких зайняли жінки¹⁰⁷. Це свідчить про те, що розширення економічних можливостей досягається не через пряму підтримку окремих бенефіціарів, а через зміну умов доступу до фінансування на системному рівні.

Іншим важливим виміром у межах економічного напряму співпраці є робота з приватним сектором, спрямована на інтеграцію гендерного підходу у бізнес-практики та ланцюги створення вартості. Програма *Gender Equality in Private Sector Development*¹⁰⁸ орієнтована не на безпосередню підтримку підприємців, а на трансформацію внутрішніх процесів організацій – від стратегічного планування до операційного управління. Через навчання, коучинг і гендерний аналіз партнери *Sida* ідентифікують гендерні розриви та впроваджують конкретні інструменти їх подолання. У цьому підході гендерна

¹⁰⁶ Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *Private Agriculture Sector Support (PASS)*. Openaid. <https://openaid.se/en/contributions/SE-0-SE-6-10154>

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *Gender equality in Private Sector Development*. Openaid. <https://openaid.se/en/contributions/SE-0-SE-6-11377>

рівність позиціюється не як «вимога ззовні», а як фактор збільшення ефективності бізнесу і сталості економічних процесів.

Отже, економічний напрям співпраці поєднує два рівні впливу: розширення доступу жінок до ресурсів і трансформацію інституційних умов функціонування ринку. Це свідчить про перехід від індивідуальної підтримки до системного впливу, у межах якого гендерна рівність інтегрується у саму логіку економічних процесів.

Екологічний напрям співпраці доповнює попередні, інтегруючи гендерний вимір у політику кліматичної стійкості та управління природними ресурсами. У межах моделі «3R» він поєднує компонент *Resources* – через доступ до землі, фінансування і технологій – із логікою *Reality Check*, оскільки враховує соціально-економічні обмеження, що визначають вразливість жінок до кліматичних ризиків.

Практичне втілення цього підходу простежується у програмі *Sustain Eco*¹⁰⁹, спрямованій на інтегроване управління ландшафтами. Її особливістю є поєднання екологічних, економічних і інституційних компонентів, у межах яких гендерна перспектива реалізується через розширення участі жінок у процесах управління ресурсами та доступу до економічних можливостей.

На інституційному рівні ключовим результатом є зміцнення систем управління природними ресурсами на місцевому рівні. Координація між органами влади, громадами та приватним сектором у ландшафтах Кіломберо та Сумбаванга дозволила інтегрувати екологічне управління у структури місцевого врядування. Особливе значення мало оформлення сертифікатів звичаєвих прав землеволодіння (*CCRO*), значна частка яких була видана жінкам або спільним домогосподарствам. Це безпосередньо впливає на їхню економічну безпеку, доступ до фінансування та можливість участі у довгостроковому плануванні використання ресурсів, тобто змінює розподіл контролю над ключовими активами.

¹⁰⁹ Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *Sustain Eco: Sustainability & Inclusion Strategy for Growth Corridors in Tanzania*. Openaid. <https://openaid.se/en/contributions/SE-0-SE-6-15216>

На рівні засобів до існування програма поєднує кліматично розумне сільське господарство з розширенням доступу до знань і технологій. Підтримка через польові школи, агролісівництво та відновлення деградованих земель дозволяє одночасно підвищувати продуктивність і зменшувати екологічні ризики. Для жінок це означає не лише підвищення доходів, а й включення у процеси ухвалення рішень щодо використання ресурсів, від яких вони традиційно були відсторонені.

Отже, екологічний напрям демонструє, що гендерна рівність реалізується через поєднання доступу до ресурсів і адаптації до локального контексту. Йдеться не про пряме переосмислення гендерних ролей, а про поступову зміну умов, у межах яких жінки отримують більше контролю над ресурсами та можливостей впливати на економічні й екологічні процеси.

Узагальнюючи, співпраця Швеції з Танзанією демонструє поступовий перехід від інтеграції гендерної рівності як загального принципу до її чіткого виокремлення як окремого пріоритету політики розвитку. Гендер у цьому випадку перестає бути лише фоновим елементом програм і набуває більш конкретного змісту через визначення цільових груп, інструментів реалізації та очікуваних результатів. Це свідчить про перехід до більш структурованого підходу, в якому гендерна рівність стає частиною логіки планування, а не лише загальною нормативною рамкою.

Практична реалізація цього підходу показує, що зміни досягаються передусім через трансформацію умов, у яких функціонують ключові системи – освіта, економіка, правова сфера та екологічне управління. Йдеться не про пряме втручання у наявні соціальні норми, а про поступове усунення бар'єрів у доступі жінок до ресурсів, інституцій і можливостей участі.

У результаті гендерна рівність вбудовується у механізми реалізації політики – через фінансування, показники ефективності та інституційні практики – і починає працювати як практичний інструмент, а не лише як задекларована цінність.

3.2. Співпраця Швеції та Ефіопії у сфері гендерної рівності

Практична реалізація гендерного виміру у співпраці Швеції з Ефіопією відбувається в умовах складного політичного, безпекового та соціально-економічного контексту, що безпосередньо впливає на вибір інструментів і форматів взаємодії. Це зумовлює поєднання нормативних орієнтирів гендерної рівності з прагматичними підходами до їх впровадження, коли акцент робиться не лише на декларуванні прав, а й на створенні умов для їх реалізації.

Інституційною основою співпраці Швеції з Ефіопією є дві урядові стратегії – Стратегія співпраці заради розвитку між Швецією та Ефіопією на 2016-2020 роки та Стратегія співпраці заради розвитку між Швецією та Ефіопією на 2022-2026 роки, які задають рамку пріоритетів і інструментів двосторонньої політики розвитку.

Перша стратегія (2016-2020)¹¹⁰ була орієнтована на довгостроковий розвиток і охоплювала три ключові напрями: екологічну стійкість; демократію, гендерну рівність і права людини; покращення умов життя бідних верств населення. Водночас гендерна рівність у цьому документі має подвійний статус: з одного боку, вона виступає окремим пріоритетом у межах демократичного та правозахисного блоку, з іншого – функціонує як наскрізний принцип, інтегрований у різні сфери політики відповідно до механізмів гендерного мейстримінгу. Такий підхід вказує на спробу поєднати тематичну фокусованість із ширшим включенням гендерного підходу в усі напрями співпраці.

Друга стратегія (2022-2026)¹¹¹ формувалася вже в умовах збройного конфлікту в регіоні Тиграї (2020-2022 рр.), що безпосередньо вплинуло на її зміст. Зберігаючи базову логіку попереднього документа, вона водночас посилює правозахисний і гуманітарний вимір, зокрема через фокус на гендерно

¹¹⁰ Government Offices of Sweden. (2016). *Strategy for Sweden's development cooperation with Ethiopia 2016–2020*. <https://www.government.se/international-development-cooperation-strategies/2016/04/strategy-for-swedens-development-cooperation-with-ethiopia-20162020/>

¹¹¹ Government Offices of Sweden. (2022). *Strategy for Sweden's development cooperation with Ethiopia 2022–2026*. <https://www.government.se/international-development-cooperation-strategies/2022/07/strategy-for-swedens-development-cooperation-with-ethiopia-2022-2026/>

зумовленому насильстві та доступі до послуг у сфері сексуального і репродуктивного здоров'я. Важливою зміною є також виокремлення розбудови миру як окремого напрямку, що відображає необхідність реагування на конфліктний контекст. Економічний і кліматичний блоки при цьому набувають більш прикладного характеру, орієнтуючись на інклюзивне зростання, підвищення стійкості до криз і адаптацію до кліматичних змін.

Порівняння двох стратегій дозволяє побачити кілька тенденцій. По-перше, зберігається ядро співпраці – підтримка демократії та прав людини, економічний розвиток і екологічна стійкість. По-друге, у відповідь на збройний конфлікт відбувається помітне зміщення в бік правозахисних і гуманітарних інструментів. По-третє, формується більш інтегрований підхід, який поєднує розвиток, гуманітарну допомогу та розбудову миру. Водночас змінюється спосіб включення гендерної рівності: якщо в попередній стратегії вона була чітко виділена як окремий компонент, то у 2022–2026 роках вона більшою мірою інтегрується у результати політики. Це свідчить про перехід до більш практично орієнтованої моделі реалізації гендерного підходу, що формується під впливом безпекової кризи та водночас узгоджується із ширшою трансформацією шведської політики розвитку після відмови від феміністичної зовнішньої політики у 2022 році.

Аналіз стратегій дозволяє виокремити чотири ключові напрями реалізації гендерного виміру співпраці Швеції та Ефіопії: права і демократія, економічне розширення можливостей, кліматична стійкість і управління природними ресурсами, а також розбудову миру.

Практична реалізація демократично-правового напрямку у співпраці Швеції з Ефіопією розглядається як ключова умова інклюзивного розвитку, оскільки обмежений політичний простір, слабкість інституцій і поширені дискримінаційні практики безпосередньо звужують можливості реалізації прав жінок і дівчат. У цьому контексті підтримка спрямовується не лише на формальне зміцнення інститутів, а й на зміну соціальних умов, у яких ці права реалізуються.

Одним із центральних компонентів є протидія гендерно зумовленому насильству та надання допомоги постраждалим. У межах співпраці *Sida* фінансує програми міжнародних організацій, зокрема *UNFPA* та *UN Women*¹¹², орієнтовані на боротьбу зі шкідливими практиками, включно з каліцтвом жіночих геніталій, а також на забезпечення комплексної підтримки жінок і дівчат, які пережили сексуальне насильство. Типовим інструментом такої підтримки є діяльність організацій на кшталт *EngenderHealth*, які поєднують медичну, психосоціальну та юридичну допомогу, сприяючи не лише відновленню постраждалих, а й їхній подальшій соціальній інтеграції¹¹³. Важливим елементом цих програм є також залучення чоловіків і хлопців як агентів змін, що відображає перехід від просто захисного підходу до трансформації гендерних відносин.

Другим важливим компонентом є розвиток незалежного медіасередовища як інструменту забезпечення гендерної рівності та розширення участі жінок у публічному просторі. У 2019–2024 роках за підтримки *Sida*, *Fojo Media Institute* та *International Media Support* реалізовувався проєкт¹¹⁴, спрямований на посилення професійної спроможності журналістів і підвищення інституційної та фінансової стійкості медіа. Водночас звуження простору свободи слова після початкового періоду лібералізації у 2018 році створило додаткові обмеження для діяльності незалежних медіа. У такому контексті підтримка цього сектору набуває не лише професійного, а й виразного гендерного значення, оскільки саме жінки-журналістки частіше стикаються з ризиками маргіналізації, професійної вразливості та обмеження доступу до публічного дискурсу.

¹¹² Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *Sida's work in Ethiopia*. <https://www.sida.se/en/sidas-international-work/countries-and-regions/ethiopia>

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *Fojo/IMS 2019-2024, Media support Ethiopia*. Openaid. <https://openaid.se/en/contributions/SE-0-SE-6-10734?contribution-tab=overview>

Гендерний вимір у медіасекторі додатково посилюється через співпрацю з *Ethiopian Media Women Association*¹¹⁵, у межах якої впроваджуються гендерні політики в медіаорганізаціях. Це відповідає наявним структурним обмеженням, пов'язаним із відсутністю формалізованих механізмів забезпечення рівності в більшості медіакомпаній. Запровадження відповідних політик, зокрема через меморандуми з незалежними медіа, спрямоване на формування безпечнішого та більш інклюзивного робочого середовища. Паралельно розвивається напрям цифрової та медійної грамотності жінок і дівчат у співпраці з *Fojo* та ефіопськими університетами, що сприяє зменшенню гендерного цифрового розриву та розширенню їхньої участі у публічному дискурсі¹¹⁶.

Третій компонент охоплює підтримку громадянського суспільства та правозахисних організацій. Зокрема, співпраця з *Civil Rights Defenders*¹¹⁷ спрямована на посилення інституційної спроможності місцевих організацій, їхню участь у демократичних процесах і залучення нових акторів, зокрема молодих жінок-активісток. У контексті обмеженого політичного простору така підтримка має системне значення, оскільки дозволяє не лише реагувати на поточні виклики, а й поступово формувати стійкі механізми захисту прав на локальному рівні.

Отже, реалізація демократично-правового напрямку вибудовується як багаторівнева модель, що поєднує індивідуальний (підтримка постраждалих), інституційний (медіа та громадянське суспільство) і соціальний (зміна норм) рівні. Такий підхід відображає орієнтацію шведської політики не лише на захист прав, а й на трансформацію умов їх реалізації.

Другим напрямом співпраці Швеції з Ефіопією є підтримка інклюзивного економічного розвитку, який розглядається як інструмент подолання

¹¹⁵ Fojo Media Institute. (2025, October 23). *A milestone for gender equality in Ethiopian media*. <https://fojo.se/en/a-milestone-for-gender-equality-in-ethiopian-media/>

¹¹⁶ Fojo Media Institute. (2022, March 29). *Helping Ethiopian women bridge the «gender digital divide»*. <https://fojo.se/en/helping-ethiopian-women-bridge-the-gender-digital-divide/>

¹¹⁷ Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *Civil Rights Defenders Ethiopia 2020-2023*. Openaid. <https://openaid.se/en/contributions/SE-0-SE-6-14258?contribution-tab=overview>

структурної бідності та гендерної нерівності. У цьому контексті економічний вимір безпосередньо корелює з компонентом *Resources* у моделі «3R», оскільки йдеться не лише про доступ до зайнятості, а й про перерозподіл можливостей і ресурсів між жінками та чоловіками. Відповідно, увага зосереджується не тільки на створенні робочих місць, а й на усуненні структурних бар'єрів, що обмежують економічну участь жінок.

Показовим прикладом такого підходу є програма *LIWAY* (2017–2024), спрямована на подолання ключових обмежень економічної активності жінок, насамперед непропорційного навантаження, пов'язаного з домашньою працею та доглядом за дітьми¹¹⁸. У цьому випадку обмеження доступу до ресурсів проявляється не лише у формі доходів чи зайнятості, а й у дефіциті часу як критичного ресурсу. Відповіддю став розвиток сектору догляду за дітьми через його професіоналізацію: створення центрів підготовки нянь, оновлення навчальних програм і налагодження партнерств між освітніми установами та роботодавцями. Такий підхід дозволяє одночасно формувати новий сегмент ринку праці та зменшувати часові обмеження, що стримують участь жінок в економічній діяльності.

У результаті понад 3 500 жінок пройшли навчання, з яких майже 2 800 отримали оплачувану роботу¹¹⁹. Це свідчить про наявність взаємопідсилювального ефекту: розвиток сектору догляду не лише створює нові робочі місця, а й опосередковано розширює доступ інших жінок до ринку праці. У такий спосіб, економічна підтримка виходить за межі суто зайнятості та набуває структурного характеру, спрямованого на перерозподіл ресурсів і трансформацію механізмів відтворення гендерної нерівності.

Третім напрямом співпраці є підтримка кліматичної адаптації та сталого управління природними ресурсами, що реалізується з урахуванням гендерно зумовлених відмінностей доступу до цих ресурсів. В умовах, коли значна

¹¹⁸ Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *LI-WAY Addis Abeba Livelihoods Improvements for Women and Youth*. Openaid. <https://www.openaid.se/en/contributions/SE-0-SE-6-10700?contribution-tab=overview>

¹¹⁹ Ibid.

частина населення Ефіопії залежить від сільського господарства, кліматичні ризики безпосередньо впливають на засоби існування. При цьому жінки зазнають непропорційного впливу через обмежений доступ до землі, фінансування та технологій, а також більший обсяг неоплачуваної домашньої і доглядової праці, зокрема пов'язаної із забезпеченням базових потреб домогосподарства.

Одним із ключових інструментів у цьому напрямі є програма *Farm Africa* (2016–2023), спрямована на розвиток кліматично орієнтованого сільського господарства та підвищення спроможності місцевих громад адаптуватися до кліматичних змін¹²⁰. У межах програми поєднуються кліматично розумні аграрні практики з розширенням доступу до фінансових ресурсів, зокрема через сільські ощадно-кредитні асоціації (*VSLA*). До них було залучено 8 928 осіб, близько 70% яких становили жінки¹²¹, що сприяло розширенню їхнього доступу до фінансування, розвитку дрібного підприємництва та посиленню економічної автономії.

Відчутний ефект мали також екологічні технології, запроваджені в межах програми. Зокрема, використання біогазових установок і покращених кухонних печей зменшило споживання біомаси та рівень викидів, одночасно скоротивши часові витрати й зменшивши фізичні зусилля жінок, які традиційно відповідають за збирання палива та приготування їжі. При цьому програма не була спрямована на безпосередню трансформацію гендерних ролей, а радше на зниження навантаження, пов'язаного з їх виконанням. Це дозволило вивільнити час для освіти, економічної діяльності та участі у громадському житті. У такий спосіб, гендерний ефект досягається опосередковано – через зміну умов повсякденної праці, а не через пряме втручання в наявні соціальні норми.

Отже, кліматичний напрям співпраці демонструє інтегрований підхід, у межах якого екологічні інструменти поєднуються з розширенням доступу до ресурсів і поступовим зменшенням гендерної нерівності. Це вказує на

¹²⁰ Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *FARM AFRICA 2016-2023: Integrated approach, G4F and N4D*. Openaid. <https://openaid.se/en/contributions/SE-0-SE-6-10407>

¹²¹ Ibid.

важливість непрямих механізмів впливу, через які кліматична політика може сприяти соціальним змінам.

Четвертим напрямом співпраці є розбудова миру, у межах якого ключовим завданням є подолання структурної маргіналізації жінок у процесах врегулювання конфліктів і ухвалення рішень. У цьому контексті акцент робиться на зміцненні соціальної згуртованості та залученні місцевих громад до миротворчих практик на різних рівнях.

Одним із прикладів такого підходу є програма *Peaceful and Resilient Communities in Ethiopia (2023–2026)*, спрямована на формування інклюзивного миру через розширення участі жінок, молоді, релігійних лідерів і місцевих громад¹²². У межах програми жінки не лише долучаються до тренінгів, а й виконують активні ролі як медіаторки та організаторки громадських діалогів. У низці регіонів, зокрема в Гамбеллі, їхня участь поширюється і на національний рівень мирних переговорів, тоді як на локальному рівні вони відіграють ключову роль у запобіганні насильству та підтримці постраждалих. У такий спосіб, відбувається поступовий перехід від символічної до реальної участі жінок у миротворчих процесах. Важливим елементом є також використання традиційних форм соціальної взаємодії – громадських зібрань і кавових церемоній – як платформ для діалогу, що дозволяє поєднувати формальні та неформальні механізми розбудови миру.

Подібна логіка простежується і в програмі *Peacebuilding in Ethiopia*, що реалізується у партнерстві з *Act Church of Sweden* та *Norwegian Church Aid*¹²³. Залучення релігійних інституцій, включно з Ефіопською православною церквою Тевахедо, мусульманськими організаціями та міжрелігійними радами, дозволяє спиратися на їхній високий рівень довіри в громадах. Це не лише

¹²² Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *PMU Peaceful and resilient communities in Ethiopia 2023-2026*. Openaid. <https://openaid.se/en/contributions/SE-0-SE-6-16345?contribution-tab=result>

¹²³ Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *CoS Peace building in Ethiopia*. Openaid. <https://openaid.se/en/contributions/SE-0-SE-6-13519?contribution-tab=result>

підсилює ефективність посередництва у конфліктах, а й створює додаткові можливості для легітимації участі жінок у миротворчих процесах.

Масштаб впливу програми є значним: безпосередньо вона охопила понад 58 тисяч осіб, а опосередковано через місцеві миротворчі структури – понад 1,1 мільйона¹²⁴. Важливо, що майже половину учасників становили жінки, що відображає поступове посилення їхньої ролі. Вони не лише долучаються до миротворчих ініціатив, а й займають керівні позиції, а в окремих громадах формують спеціалізовані жіночі миротворчі групи. Це свідчить про поступову інституціоналізацію їх участі у процесах врегулювання конфліктів.

Підсумовуючи, аналіз чотирьох напрямів співпраці Швеції з Ефіопією дозволяє розглядати гендерний вимір не як окремий компонент політики, а як інтегрований принцип, що реалізується через різні інструменти – від правозахисних програм до економічних і кліматичних ініціатив. У цьому контексті простежується чітка відповідність моделі «3R»: напрям демократії та прав людини корелює з компонентом *Rights*, економічний – із *Resources*, тоді як розбудова миру безпосередньо пов'язана з *Representation* через розширення участі жінок у процесах ухвалення рішень. Водночас кліматичний напрям поєднує кілька вимірів, демонструючи перехресний характер гендерної політики.

Разом із тим, практична реалізація цих підходів виявляє важливу особливість: гендерна рівність досягається переважно через непрямі та інструментальні механізми, а не через пряме переосмислення наявних соціальних норм. У більшості випадків йдеться про розширення доступу до ресурсів, зниження структурних бар'єрів і поступове підвищення участі жінок у різних сферах, що відповідає логіці *Reality Check*. Це особливо помітно у кліматичних та економічних програмах, де зміни відбуваються через трансформацію умов повсякденної діяльності, а не через безпосередній вплив на усталені гендерні ролі.

¹²⁴ Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *CoS Peace building in Ethiopia*. Openaid. <https://openaid.se/en/contributions/SE-0-SE-6-13519?contribution-tab=result>

Отже, співпраця Швеції з Ефіопією демонструє адаптивну модель реалізації гендерного виміру зовнішньої політики, у якій нормативні цілі поєднуються з контекстно чутливими інструментами. Такий підхід дозволяє враховувати обмеження політичного середовища, роль традиційних і релігійних інституцій, а також соціокультурні особливості, не відмовляючись при цьому від стратегічної мети – поступового розширення прав, можливостей і представництва жінок.

3.3. Особливості та виклики реалізації гендерного виміру зовнішньої політики Швеції у різних соціально-політичних контекстах

Реалізація гендерного виміру зовнішньої політики Швеції у країнах Східної Африки нерідко стикається з низкою викликів, що впливають на її результативність. Попри нормативний характер принципів, які лежать в її основі, їх практичне застосування значною мірою визначається політичними, соціальними та інституційними умовами країн-партнерів, що зумовлює як обмеження, так і особливості реалізації таких ініціатив. У зв'язку з цим особливого значення набуває аналіз того, як держави, що декларують гендерний чи феміністичний підхід у зовнішній політиці, адаптують свої інструменти співпраці до різних регіональних та національних контекстів. Досвід Швеції у країнах Східної Африки показує, що гендерно орієнтована дипломатія розвитку передбачає не лише просування принципів рівності, а й постійне балансування між нормативними цілями та реаліями політичного й соціального контексту держав-партнерів.

Визначальними факторами у цьому процесі є політичний і безпековий виміри, які безпосередньо впливають на можливості та межі впровадження гендерних ініціатив. Порівняння Танзанії та Ефіопії демонструє, що саме вони формують відмінності у пріоритетах, інструментах та форматах співпраці, визначаючи тим самим особливості реалізації гендерно орієнтованої політики в кожній з країн. У такий спосіб, політико-безпековий контекст виступає не лише

фоном, а й структуроутворювальною змінною, через яку варіюється сама модель реалізації гендерного виміру зовнішньої політики.

Відносна політична стабільність Танзанії створює сприятливі умови для впровадження довгострокових програм, що дозволяють інтегрувати гендерний підхід у системні реформи. Йдеться передусім про розвиток освіти, економічне розширення можливостей жінок та їх участь у процесах ухвалення рішень. Натомість в Ефіопії реалізація гендерно орієнтованих ініціатив відбувається у значно складнішому політичному та безпековому контексті. Якщо до збройного конфлікту в Тиграї (2020-2022 рр.) акцент робився на економічній інтеграції жінок та інституційних перетвореннях, то після – на розбудові миру, захисті репродуктивних і сексуальних прав та підтримці постраждалих від насильства. Це свідчить, що зміна безпекового середовища не лише коригує інструменти політики, але й трансформує її пріоритети.

Відмінності в політичному та безпековому середовищі, своєю чергою, прямо впливають на інституційну модель співпраці, через яку реалізуються програми розвитку. Інакше кажучи, інституційний рівень виступає механізмом практичного втілення цих контекстуальних відмінностей.

У випадку Танзанії Швеція взаємодіє як із державними структурами, так і з організаціями громадянського суспільства. Її ефективність значною мірою залежить від рівня зацікавленості залучених акторів у впровадженні змін. Досвід співпраці свідчить, що саме вмотивовані та активні локальні організації здатні забезпечувати реальні результати у сфері просування прав людини та гендерної рівності. У цьому контексті підтримка спрямовується не лише на фінансування окремих проєктів, але й на створення умов для довгострокового функціонування таких організацій, що забезпечує сталість відповідних ініціатив.

У випадку Ефіопії модель співпраці має інший характер. Реалізація програм відбувається переважно через міжнародні організації, місцеві організації громадянського суспільства та інших недержавних акторів. Водночас важливу роль відіграють релігійні об'єднання, які користуються

довірою місцевих громад, виконують функцію посередників у процесах соціальної згуртованості та розбудови миру, а також впливають на формування суспільних уявлень, зокрема щодо гендерних ролей. Це означає, що в умовах обмеженої взаємодії з державними органами вплив на гендерні норми опосередковується через акторів, які можуть як сприяти трансформаціям, так і відтворювати традиційні уявлення.

Разом із тим реалізація програм розвитку та гендерно орієнтованих ініціатив супроводжується низкою викликів, що безпосередньо впливають на ефективність співробітництва.

В Ефіопії ключовим викликом залишається безпекова ситуація, зумовлена наслідками Тиграйської війни та збереженням ризиків подальшої дестабілізації. Це звужує можливості довгострокового планування та зміщує фокус співпраці у бік стабілізаційних та гуманітарних заходів.

Додатковим обмеженням є ускладнена взаємодія з державними інституціями. Політична нестабільність і періодичні загострення внутрішніх конфліктів змушують міжнародних партнерів, зокрема Швецію¹²⁵, обмежувати пряму підтримку державних структур і переорієнтовуватися на альтернативні канали співпраці. Хоча це знижує політичні ризики та підвищує оперативну гнучкість програм, така модель ускладнює впровадження системних інституційних реформ, оскільки зміни часто залишаються на локальному або проєктному рівні та не інтегруються у державну політику. Відтак виникає протиріччя: формати співпраці, які забезпечують оперативну ефективність у короткостроковій перспективі, водночас мають обмежений потенціал для досягнення довгострокових інституційних змін.

Окремим викликом є фрагментація суспільства, посилена наслідками війни та внутрішніми етнополітичними поділами. Низький рівень соціальної згуртованості та взаємодовіри обмежує ефективність програм, спрямованих на системні зміни, зокрема у сфері гендерної рівності. У таких умовах навіть

¹²⁵ Government Offices of Sweden. *Strategy for Sweden's Development Cooperation with Ethiopia 2022-2026*. P. 7.

результативні локальні ініціативи часто мають обмежений вплив, оскільки їх ефект не поширюється за межі окремих спільнот.

Крім того, важливим фактором є чутливість соціальних реформ до різноманітних кризових явищ. Під час збройних конфліктів, економічних шоків чи кліматичних катаклізмів питання гендерної рівності нерідко відходять на другий план. За таких умов змінюються не лише пріоритети міжнародної допомоги, а й суспільні орієнтири, які зміщуються у бік виживання та забезпечення базових потреб. Як наслідок, навіть досягнуті раніше результати можуть втрачатися. Це підкреслює вразливість гендерних досягнень до зовнішніх шоків і їх залежність від загальної стабільності системи.

На відміну від Ефіопії, співпраця Швеції з Танзанією стикається переважно з викликами інституційного та фінансового характеру. Одним із ключових факторів є нерівномірна інституційна спроможність державних органів, що проявляється у різній здатності інституцій ефективно реалізовувати політики, координувати дії та забезпечувати практичне впровадження реформ. Це посилюється наявністю корупційних практик у державному управлінні, які знижують прозорість використання ресурсів і, відповідно, результативність програм розвитку¹²⁶.

Також критичним викликом для Танзанії є залежність значної частини гендерно орієнтованих програм від зовнішнього фінансування. За наявності стабільної донорської підтримки такі ініціативи демонструють відчутні результати та забезпечують сталість діяльності локальних організацій, однак зміна зовнішньополітичних пріоритетів донорів створює ризики для подальшої реалізації таких програм.

Показовим у цьому контексті є рішення уряду Швеції про поступове припинення двосторонньої допомоги розвитку Танзанії до 31 серпня 2026 року у зв'язку з переорієнтацією ресурсів на підтримку України та реагування на

¹²⁶ Government Offices of Sweden. *Results Strategy for Sweden's International Development Cooperation in Tanzania 2013-2019*. P. 3

безпекові виклики в Європі¹²⁷. Воно ілюструє, що продовження програм може залежати не від їхньої ефективності чи локальної потреби, а від зміни зовнішньополітичних пріоритетів держав-донорів.

Водночас це не означає повного згортання співпраці між двома країнами, а радше її трансформацію: підтримка у сфері гендерної рівності продовжуватиметься через багатосторонні механізми, передусім програми системи ООН (зокрема *UNFPA* та *UN Women*), що, однак, змінює характер впливу – від прямої взаємодії до більш опосередкованого формату реалізації програм.

Поряд із відмінностями між Танзанією та Ефіопією, важливо також враховувати спільні структурні фактори, які формують загальний контекст впровадження гендерно орієнтованих програм розвитку в Східній Африці, що дозволяє вийти за межі окремих кейсів і виявити загальні закономірності.

По-перше, регіон характеризується підвищеним рівнем політичної напруженості, зумовленої міждержавними суперечностями, територіальними спорами та ризиками спалахування нових конфліктів. Це створює середовище нестабільності, яке ускладнює довгострокове планування та впливає на ефективність міжнародного співробітництва. У таких умовах зовнішні партнери змушені враховувати не лише внутрішню динаміку окремих країн, а й ширші регіональні ризики, що визначають можливості та межі реалізації програм розвитку.

По-друге, ключовим чинником є демографічна структура населення з переважаючим домінуванням молоді¹²⁸. З одного боку, вона виступає потенційним драйвером соціальних змін, оскільки через систему освіти, інформаційний простір та цілеспрямоване впровадження гендерно чутливих підходів саме молодь може сприяти формуванню нових уявлень про гендерні

¹²⁷ Government Offices of Sweden. (2025, December 8). *Government to phase out development assistance to Zimbabwe, Tanzania, Mozambique, Liberia and Bolivia*. <https://www.government.se/press-releases/2025/12/government-to-phase-out-development-assistance-to-zimbabwe-tanzania-mozambique-liberia-and-bolivia/>

¹²⁸ Cilliers, J. (2026). *Demographics. Africa's population momentum*. Institute for Security Studies (ISS). <https://futures.issafrica.org/thematic/03-demographic-dividend/>

ролі та рівність. З іншого боку, за відсутності системної роботи у цій сфері існує ризик відтворення та закріплення традиційних, часто обмежувальних норм. У такому випадку нинішнє молоде покоління, переходячи у доросле життя, не лише відтворюватиме ці уявлення, але й передаватиме їх наступним поколінням, що сприятиме подальшій консервації наявних гендерних ролей у суспільстві. У такий спосіб, демографічний фактор є одночасно ресурсом трансформації і механізмом відтворення нерівності.

Аналіз впровадження гендерно орієнтованих програм у Танзанії та Ефіопії дозволяє не лише окреслити ключові особливості та виклики, а й простежити, як принципи шведської концепції «3R» (*Rights, Representation, Resources*) трансформуються під впливом конкретного контексту. Необхідність такої контекстної адаптації закріплена у підході *Reality check*, який передбачає узгодження політики з середовищем її реалізації. Відповідно, модель «3R» + *Reality check* можна розглядати як аналітичну рамку, що поєднує нормативну основу з практичною гнучкістю. Вона дозволяє варіювати інструменти залежно від умов держави-партнера без втрати загальної логіки політики, забезпечуючи її ефективність.

Отже, реалізація Швецією гендерно орієнтованих програм у Танзанії та Ефіопії показує, що їхній зміст і формат визначаються передусім політичним і безпековим контекстом. У Танзанії відносна стабільність дозволяє співпрацювати з державними інституціями та впроваджувати довгострокові зміни, тоді як в Ефіопії через збройний конфлікт і ризики дестабілізації акцент зміщується на розбудову миру та взаємодію з недержавними акторами. Відповідно, різняться не лише інструменти, а й рівень впливу: у першому випадку можливі системні зміни, у другому – переважають локальні та короткострокові результати.

Водночас обидва приклади виявляють спільні обмеження: вразливість до криз, залежність від зовнішнього фінансування і обмежену сталість досягнутих результатів. Це підтверджує, що реалізація гендерного виміру зовнішньої

політики потребує постійного узгодження нормативних цілей із політичними, соціальними та інституційними умовами країн-партнерів.

Підсумовуючи, аналіз співпраці Швеції з Танзанією та Ефіопією показує, що характер гендерно орієнтованих програм формується під сильним впливом політичного і безпекового контексту. Саме він визначає не лише набір інструментів, а й межі їх застосування. У відносно стабільній Танзанії це відкриває можливість інтегрувати гендерний компонент у державні політики та інституційні механізми, тоді як в Ефіопії, в умовах збройного конфлікту співпраця зміщується до локальних, гуманітарних і правозахисних форматів. Відповідно, різниця між країнами полягає не лише у формах реалізації, а у масштабі впливу – системному або обмеженому.

Ця контекстна залежність визначає і механізм досягнення результатів. В обох державах зміни відбуваються не через прямий вплив на наявні соціальні норми, а через зміну умов, у яких вони відтворюються. Розширення доступу до освіти, фінансових ресурсів, правової допомоги або зменшення навантаження неоплачуваної праці поступово змінює можливості жінок, але робить це опосередковано. Це означає, що гендерна політика діє як інструмент зменшення структурної нерівності: вона змінює умови, в яких формуються гендерні ролі, але не обов'язково трансформує самі уявлення про них. Саме тому навіть помітні практичні результати не завжди супроводжуються швидкими соціокультурними зрушеннями.

Звідси випливає, що характер інституційного середовища визначає стійкість досягнутих результатів. У випадку Танзанії, де гендерний компонент вбудовується у державні механізми, існує потенціал для їх закріплення на системному рівні. Натомість в Ефіопії, де взаємодія з державним апаратом обмежена, результати залишаються прив'язаними до окремих програм і мають менш стійкий характер та можливості для масштабування. Отже, ключова відмінність полягає не лише у способах реалізації політики, а у можливості перетворення її результатів на довгострокові зміни.

У цьому контексті модель «3R» + *Reality Check* постає не як універсальна формула, а як механізм постійного балансування між цілями та обмеженнями. Вона не задає фіксованого набору дій, а дозволяє варіювати співвідношення між *Rights*, *Resources* і *Representation* залежно від умов, у яких реалізується політика. Саме це пояснює, чому одна і та ж концепція набуває різних форм у межах одного регіону.

Отже, реалізацію гендерного виміру зовнішньої політики Швеції на прикладі розглянутих країн можна описати як послідовний ланцюг: контекст визначає напрями та інструменти, інструменти – спосіб впливу, а інституційне середовище – тривалість результатів. У цій логіці ефективність політики залежить не від її універсальності, а від можливості її адаптації до конкретних умов, що і визначає її практичну результативність.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження проаналізовано реалізацію гендерного виміру зовнішньої політики Швеції у країнах Східної Африки на прикладі Танзанії та Ефіопії.

У межах першого завдання – визначення концептуальних засад гендерного підходу у зовнішній політиці Швеції – встановлено, що його формування є результатом тривалої еволюції соціал-демократичної моделі держави та послідовної інституціоналізації гендерної рівності, починаючи з 1960–1970-х років. Подальше перенесення цих принципів у сферу зовнішньої політики відбулося як логічне продовження внутрішнього розвитку держави.

Запровадження феміністичної зовнішньої політики (ФЗП) у 2014 р. стало інституційним оформленням цього підходу, що передбачало його чітку концептуалізацію, систематизацію та закріплення як наскрізного принципу зовнішньополітичної діяльності держави. Її концептуальною основою є модель «3R» (*Rights, Representation, Resources*), доповнена елементом «*Reality Check*», що передбачає співвіднесення задекларованих цілей із реальними результатами їх реалізації, оцінку фактичних змін та адаптацію політики до конкретного контексту.

Водночас встановлено, що гендерний підхід у зовнішній політиці Швеції не обмежується рамками ФЗП як окремого формату та зберігає значущість після її скасування у 2022 році. Це свідчить про його глибоку інтеграцію у систему зовнішньополітичних пріоритетів і дозволяє розглядати його як усталений елемент зовнішньої політики держави.

У межах другого завдання – аналізу соціально-політичного контексту розвитку Танзанії та Ефіопії – з'ясовано, що він формується під впливом історичних, релігійних, інституційних та соціально-економічних чинників, які визначають характер гендерної нерівності в обох країнах. Вона проявляється у нерівному доступі до освіти, економічних ресурсів і політичного представництва, однак її масштаби залежать від рівня політичної стабільності, інституційної спроможності та соціокультурних норм.

Для Танзанії характерне відносно стабільне політичне середовище, у межах якого гендерна рівність поступово інтегрується у державну політику, що супроводжується розширенням доступу жінок до освіти, економічної діяльності та політичного представництва. Натомість в Ефіопії соціально-політичний контекст є складнішим через фрагментацію суспільства та внутрішні конфлікти, зокрема війну в регіоні Тиграї, що обмежує послідовність реалізації гендерних змін, попри формальне зростання представництва жінок у владі.

У такий спосіб, обидві країни демонструють певний поступ у сфері гендерної рівності, однак його результати залишаються нерівномірними і залежать від здатності трансформувати формальні зміни у практичні результати.

У межах третього завдання – розкриття передумов та мотивів гендерно орієнтованої співпраці Швеції з країнами Східної Африки – встановлено, що її залучення має комплексний характер і визначається поєднанням внутрішньо сформованих принципів розвитку, тривалих партнерських відносин та прагматичних зовнішньополітичних інтересів.

Участь Швеції у гендерних ініціативах регіону є продовженням її внутрішньої моделі, у межах якої гендерна рівність розглядається як складова прав людини, демократичного розвитку та соціальної стабільності, що зумовлює послідовне включення гендерного виміру до зовнішньої політики та співпраці у сфері розвитку. Важливою передумовою ефективності такої взаємодії є наявність довготривалих відносин із Танзанією та Ефіопією, які забезпечують накопичення довіри та інституційної взаємодії. Це створює можливості для переходу від базових напрямів співпраці до більш складних і чутливих сфер, зокрема гендерної рівності, та свідчить про еволюційний характер цих партнерств.

Водночас мотиви участі Швеції виходять за межі виключно ціннісного виміру. Гендерна політика виконує низку взаємопов'язаних функцій: вона сприяє зменшенню соціально-економічної нерівності як передумови довгострокової стабільності, використовується як інструмент превентивної

безпеки, а також інтегрується у ширші економічні та дипломатичні стратегії держави. У такий спосіб, ціннісні та прагматичні чинники не лише співіснують, а взаємно підсилюють один одного, формуючи цілісну логіку участі Швеції у гендерних програмах регіону.

У межах четвертого завдання – аналізу основних напрямів співпраці – встановлено, що реалізація гендерного підходу в обох країнах здійснюється через комплекс програм офіційної допомоги з метою розвитку, які охоплюють кілька ключових напрямів. Серед них: захист прав жінок і дівчат (запобігання гендерно зумовленому насильству, доступ до правосуддя), розвиток освіти (зменшення гендерного розриву, підтримка повернення до навчання), економічне розширення можливостей (підприємництво, фінансова інклюзія), а також інтеграція гендерного підходу у сферу клімату та довкілля. Особливістю співпраці з Ефіопією є значна роль миробудівного компонента, що передбачає підтримку участі жінок у процесах постконфліктного відновлення та розбудови миру.

У межах п'ятого та шостого завдань – з'ясування особливостей, викликів і порівняльного аналізу реалізації гендерного підходу – встановлено, що його ефективність безпосередньо залежить від соціально-політичного та безпекового контексту країн-партнерів, який визначає як формати співпраці, так і рівень досягнутих результатів.

У випадку Ефіопії ключовим чинником виступає складне безпекове середовище, зумовлене наслідками Тиграйської війни, фрагментацією суспільства та ризиками подальшої дестабілізації. Це обмежує можливості довгострокового планування та зміщує акцент співпраці у бік гуманітарної підтримки, розбудови миру та захисту базових прав. Водночас ускладнена взаємодія з державними структурами зумовлює переорієнтацію на недержавних акторів – міжнародні та локальні організації, а також релігійні об'єднання. Така модель підвищує гнучкість і оперативність програм, однак обмежує їх здатність до масштабування і закріплення результатів на рівні державної політики. У

результаті виникає розрив між локальними досягненнями та системними змінами.

У Танзанії виклики мають інший характер і пов'язані передусім з інституційною та фінансовою складовою. Слабка міжвідомча координація і наявність корупційних практик знижують ефективність реалізації політик, тоді як залежність гендерних програм від зовнішнього фінансування створює ризики їх нестійкості у разі зміни пріоритетів донорів. Водночас відносна політична стабільність забезпечує можливість співпраці з державними інституціями та реалізації довгострокових ініціатив.

Порівняльний аналіз засвідчує, що попри спільну концептуальну основу, практична реалізація гендерного підходу суттєво відрізняється: у стабільному середовищі він здатен функціонувати як інструмент системних змін із залученням державних інституцій, тоді як у кризовому – реалізується переважно через недержавних акторів і забезпечує локальні та короткострокові результати. Це підтверджує, що ефективність гендерної політики визначається не лише її змістом, а й структурою середовища, в якому вона впроваджується.

Отже, у ході дослідження досягнуто поставленої мети – проаналізовано особливості реалізації гендерного виміру зовнішньої політики Швеції у країнах Східної Африки (на прикладі Танзанії та Ефіопії) та визначено специфіку його застосування у різних соціально-політичних контекстах.

Отримані результати дозволяють зробити узагальнений висновок, що ефективність гендерного виміру зовнішньої політики Швеції визначається не лише якістю розроблених програм чи послідовністю донора, а передусім тим, наскільки обраний підхід відповідає реальним умовам країни-партнера. Порівняння Танзанії та Ефіопії показує: там, де існує відносна політична стабільність, гендерні ініціативи здатні поступово закріплюватися на системному рівні; там, де домінує конфлікт і нестабільність, навіть добре фінансовані програми залишаються переважно локальними і короткостроковими. Отже, контекст країни-реципієнта є не фоновою умовою, а ключовим чинником, що визначає, яких результатів реально можна досягти.

У ширшому сенсі результати дослідження актуалізують питання, що виходить за межі шведського досвіду: наскільки гендерна рівність, що просувається ззовні, здатна ставати рушієм системних змін, а не лише відображенням цінностей і пріоритетів донора. Проведений аналіз не дає однозначної відповіді. Він свідчить про те, що ефективність зовнішньо ініційованих гендерних перетворень є контекстуально зумовленою і не може оцінюватися у відриві від політичних, інституційних та соціокультурних умов конкретної країни. Це відкриває простір для подальших досліджень – зокрема, порівняльного вивчення донорських підходів до гендерної політики та систематичного аналізу умов, за яких зовнішня підтримка справді каталізує внутрішні зміни у країнах-партнерах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела:

Акти державного законодавства та виконавчої влади:

1. *Constitution of the Federal Democratic Republic of Ethiopia*. (1994). ConstitutionNet. https://constitutionnet.org/sites/default/files/Ethiopia_Constitution.pdf
2. Government Offices of Sweden. (2013). *Results strategy for Sweden's international development cooperation in Tanzania 2013–2019*. <https://www.regeringen.se/strategier-for-internationellt-bistand/2013/07/ud-13.021>
3. Government Offices of Sweden. (2014). *Statement of Government Policy, 3 October 2014*. <https://www.government.se/speeches/2014/10/statement-of-government-policy-3-october-2014/>
4. Government Offices of Sweden. (2016). *Strategy for Sweden's development cooperation with Ethiopia 2016–2020*. <https://www.government.se/international-development-cooperation-strategies/2016/04/strategy-for-swedens-development-cooperation-with-ethiopia-20162020/>
5. Government Offices of Sweden. (2019). *Handbook: Sweden's feminist foreign policy*. https://www.swedenabroad.se/globalassets/ambassador/zimbabwe-harare/documents/handbook_swedens-feminist-foreign-policy.pdf
6. Government Offices of Sweden. (2020). *Strategi för Sveriges utvecklingssamarbete med Tanzania 2020–2024*. <https://www.regeringen.se/strategier-for-internationellt-bistand/2020/05/strategi-for-sveriges-utvecklingssamarbete-med-tanzania/>
7. Government Offices of Sweden. (2022). *Strategy for Sweden's development cooperation with Ethiopia 2022–2026*. <https://www.government.se/international-development-cooperation-strategies/2022/07/strategy-for-swedens-development-cooperation-with-ethiopia-2022-2026/>
8. Government Offices of Sweden. (2023, February 15). *Government's 2023 Statement of Foreign Policy*. <https://www.government.se/speeches/2023/02/statement-of-foreign-policy-2023/>
9. Government Offices of Sweden. (2024, February 14). *Statement of Foreign Policy 2024*. <https://www.government.se/speeches/2024/02/statement-of-foreign-policy-2024/>
10. Government Offices of Sweden. (2025, February 12). *Statement of Foreign Policy 2025*. <https://www.government.se/speeches/2025/02/statement-of-foreign-policy-2025/>
11. Government Offices of Sweden. (2026, February 18). *Statement of Foreign Policy 2026*. <https://www.government.se/speeches/2026/02/statement-of-foreign-policy-2026/>
12. Ministry of Community Development, Women Affairs and Children. (1992). *Policy on women in development in Tanzania*. United Republic of Tanzania. <http://www.tzonline.org/pdf/policyonwomenindevelopment.pdf>
13. Ministry of Education. (2018). *Ethiopian education development roadmap (2018-30): An integrated executive summary*. Education Strategy Center.

https://planipolis.iiep.unesco.org/sites/default/files/ressources/ethiopia_education_development_roadmap_2018-2030.pdf

14. Ministry of Women's Affairs. (2006). *National Action Plan for Gender Equality (2006–2010)*. <https://www.arc.int/gender-drmp/IMG/pdf/file-533d1875.pdf>
15. Sveriges riksdag. (1979). *Lag (1979:1118) om jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-19791118om-jamstalldhet-mellan-kvinnor_sfs-1979-1118/
16. Sveriges riksdag. (1994). *Delegationen för jämställdhet mellan kvinnor och män (S 1994:I)*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/kommitteberattelse/delegationen-for-jamstalldhet-mellan-kvinnor-och_gib2si/
17. Swedish International Development Cooperation Agency. (1997). *Action programme for promoting gender equality in Swedish international development cooperation*. Sida. <https://cdn.sida.se/publications/files/sida4888en-promoting-gender-equality-in-development-cooperation.pdf>
18. The Transitional Government of Ethiopia, Office of the Prime Minister. (1993). *National Policy on Ethiopian Women*.

Матеріали періодичної преси, пресрелізи та інформаційні повідомлення:

19. Askew, K., & Meena, A. (n.d.). *Tanzania*. Global Feminisms Project, University of Michigan. <https://sites.lsa.umich.edu/globalfeminisms/tanzania/>
20. Council of Women World Leaders. *Sahle-Work Zewde*. <https://www.councilwomenworldleaders.org/sahle-work-zewde>
21. Deutsche Welle. (2015, March 10). *Sweden cancels Saudi arms deal*. <https://www.dw.com/en/sweden-cancels-saudi-arms-deal-after-human-rights-row/a-18306674>
22. Fojo Media Institute. (2022, March 29). *Helping Ethiopian women bridge the «gender digital divide»*. <https://fojo.se/en/helping-ethiopian-women-bridge-the-gender-digital-divide/>
23. Fojo Media Institute. (2025, October 23). *A milestone for gender equality in Ethiopian media*. <https://fojo.se/en/a-milestone-for-gender-equality-in-ethiopian-media/>
24. Government Offices of Sweden. (2023, February 15). *Government's 2023 Statement of Foreign Policy*. <https://www.government.se/press-releases/2023/02/governments-2023-statement-of-foreign-policy/>
25. Government Offices of Sweden. (2025, December 8). *Government to phase out development assistance to Zimbabwe, Tanzania, Mozambique, Liberia and Bolivia*. <https://www.government.se/press-releases/2025/12/government-to-phase-out-development-assistance-to-zimbabwe-tanzania-mozambique-liberia-and-bolivia/>
26. Government Offices of Sweden. (2026, February 18). *Support to Ukraine, security policy cooperation and gender equality in focus for this year's statement of foreign policy*. <https://www.government.se/press-releases/2026/02/support-to-ukraine-security-policy-cooperation-and-gender-equality-in-focus-for-this-year-s-statement-of-foreign-policy/>

ukraine-security-policy-cooperation-and-gender-equality-in-focus-for-this-years-statement-of-foreign-policy/

27. Götz, N. (2019, February 25). *Folkhem*. Nordics.info. <https://nordics.info/show/artikel/folkhem>
28. Granlund, J. (2022, October 18). *Tobias Billström skrotar UD:s feministiska utrikespolitik*. Aftonbladet. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/eJJOMl/tobias-billstrom-skrotar-ud-s-feministiska-utrikespolitik>
29. Juhlin, J. (2022, October 18). *Nye utrikesministern Tobias Billström intervjuas i Aktuellt*. SVT Nyheter. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/nye-utrikesministern-tobias-billstrom-intervjuas-i-aktuellt>
30. Kamanzi, B. (2018, April 19). *Critical reflections of Ujamaa's education for self-reliance*. Pambazuka News. <https://www.pambazuka.org/critical-reflections-ujamaa%E2%80%99s-education-self-reliance>
31. Kennedy, R. (2018, October 17). *Ethiopia: Abiy Ahmed moves gender politics forward with cabinet parity*. Euronews. <https://www.euronews.com/2018/10/17/ethiopia-abiy-ahmed-moves-gender-politics-forward-with-cabinet-parity-the-cube>
32. Nordberg, J. (2015, April 15). *Who's afraid of a feminist foreign policy?* The New Yorker. <https://www.newyorker.com/news/news-desk/swedens-feminist-foreign-minister>
33. Sigrun M. M. (2020, January 28). *An introduction to Swedish feminist foreign policy*. Nordics.info. <https://nordics.info/show/artikel/swedish-feminist-foreign-policy>
34. Taylor, A. (2015, March 24). *How Saudi Arabia turned Sweden's human rights criticisms into an attack on Islam*. The Washington Post. <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/03/24/how-saudi-arabia-turned-swedens-human-rights-criticisms-into-an-attack-on-islam/>

Доповіді, звіти та аналітичні матеріали міжнародних організацій та експертних груп:

35. African Union, Peace and Security Department. (2025, April 24). *Conflict Management Annual Digest 2024: Volume 2*. <https://www.peaceau.org/en/article/conflict-management-annual-digest-2024-volume-2>
36. Kebede, B., Danielsson, L., Elias, H., & Köhlin, G. (2022). *Swedish development cooperation with Ethiopia: Sixty years of lessons learned (EBA Report 2022:06)*. Expert Group for Aid Studies (EBA), Government Offices of Sweden. https://eba.se/app/uploads/2022/12/Swedish-Development-Cooperation-with-Ethiopia_Sixty-Years-of-Lessons-Learned_EBA_2022_06.pdf
37. Komatsu, H., Ambel, A. A., Koolwal, G., & Yonis, M. B. (2022). *Gender norms, landholdership, and rural land use fee and agricultural income tax in Ethiopia*. World Bank Group. <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/ec8fc48b-097c-584f-a74b-9b15674b15fb>

38. Maru, M. T. (2022, August 31). *The future of African migration and mobility: Continent on the move, or contained?* European Union Institute for Security Studies. <https://www.iss.europa.eu/publications/briefs/future-african-migration-and-mobility>
39. Pozzan, E., Bonnet, F., & Cattaneo, U. (2020, September 15). *Building back better for women: Women's dire position in the informal economy*. International Labour Organization. <https://www.ilo.org/publications/building-back-better-women-womens-dire-position-informal-economy>
40. The World Bank. (2022, February 28). *Tanzania Economic Update: Addressing Women's Economic Constraints Could Accelerate Tanzania's Economic Development and Poverty Reduction*. The World Bank. <https://www.worldbank.org/en/country/tanzania/publication/tanzania-economic-update-addressing-women-s-economic-constraints-could-accelerate-tanzania-s-economic-development-and-po>
41. Towns, A., Bjarnegård, E., & Jezierska, K. (2023). *How was Sweden's Feminist Foreign Policy implemented?* (EBA Report 2023:02). The Expert Group for Aid Studies (EBA). https://eba.se/app/uploads/2023/07/a4_FUP_WEBB_NY.pdf
42. UN Women. (n.d.). *Concepts and definitions*. <https://www.un.org/womenwatch/osagi/conceptsanddefinitions.htm>
43. UNICEF Ethiopia. (2016). *Child marriage in Ethiopia*. <https://www.unicef.org/ethiopia/media/1516/file/ChildmarriageinEthiopia.pdf>
44. United Nations Development Programme. (2022). *Tanzania Gender Equality Strategy 2022–2027*. https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-07/gender_equality_strategy_2022_-_2027.pdf
45. United Nations Economic Commission for Africa. (2025, May 14). *Macroeconomic and social developments in Eastern Africa 2025*. <https://www.uneca.org/macroeconomic-and-social-developments-in-eastern-africa-2025>
46. United Nations. (2001). *Important concepts underlying gender mainstreaming*. Office of the Special Adviser on Gender Issues and Advancement of Women (OSAGI). <https://www.un.org/womenwatch/osagi/pdf/factsheet2.pdf>
47. United Nations. (n.d.). *Terminology*. United Nations Peacekeeping. <https://peacekeeping.un.org/en/terminology>
48. World Bank. *Improving Gender Balance in STEM Higher Education in Tanzania (English)*. Washington, D.C. : World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/099830012012110164>

Статистичні збірники, індекси та бази даних:

49. Donare. (n.d.). *The largest humanitarian donors*. https://donare.info/en/background/largest_humanitarian_donors
50. European Institute for Gender Equality (EIGE). (2019). *Gender Equality Index 2019: Sweden*. Publication Office of the European Union. <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2019-sweden>
51. International Labour Organization. (2024). *Tanzania, United Republic of*. ILOSTAT Country Profiles. <https://ilostat.ilo.org/data/country-profiles/tza/>

52. International Organization for Migration. (n.d.). *Eastern Africa*. Migration Data Portal. <https://www.migrationdataportal.org/regional-data-overview/human-mobility-data-eastern-africa>
53. Inter-Parliamentary Union. (2002). *Sweden: Data on women in parliament*. IPU Parline. <https://data.ipu.org/parliament/SE/SE-LC01/data-on-women/>
54. Inter-Parliamentary Union. (2025, October 1). *Monthly ranking of women in national parliaments*. IPU Parline. https://data.ipu.org/women-ranking/?date_year=2025&date_month=10
55. Inter-Parliamentary Union. *Ethiopia – Parliament (ET-LC01. Women in national parliaments*. IPU Parline database. <https://data.ipu.org/parliament/ET/ET-LC01/>
56. The Association of Religion Data Archives. (2025). *National profiles – Tanzania*. <https://www.thearda.com/world-religion/national-profiles?u=219c>
57. The Association of Religion Data Archives. (2025). *National profiles – Ethiopia*. <https://www.thearda.com/world-religion/national-profiles?u=78c#IRFDEMOG>
58. UN Women. (n.d.). *Ethiopia*. UN Women Transparency Portal. <https://open.unwomen.org/en/country-results/ET>
59. UNICEF. (n.d.). *Child marriage in Ethiopia*. Child Marriage Data Portal. <https://childmarriedata.org/country-profiles/ethiopia/>
60. World Bank. (2023). *Literacy rate (%)*. Gender Data Portal. <https://genderdata.worldbank.org/en/indicator/se-adt>
61. World Bank. (n.d.). *Lower secondary completion rate, total (% of relevant age group) - Tanzania*. World Bank Gender Data Portal. <https://genderdata.worldbank.org/en/indicator/se-sec-cmpt-lo-zs?geos=TZA&view=bar>
62. World Bank. (n.d.). *Primary completion rate, total (% of relevant age group) - Tanzania*. World Bank Gender Data Portal. <https://genderdata.worldbank.org/en/indicator/se-prm-cmpt-zs?gender=female&gender=male&geos=TZA&view=bar>
63. World Bank. (n.d.). *School enrollment, tertiary (% gross) - Tanzania*. World Bank Gender Data Portal. <https://genderdata.worldbank.org/en/indicator/se-ter-enrr?geos=TZA&view=bar>

Матеріали міжнародних програм розвитку та проєктної допомоги:

64. Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *Civil Rights Defenders Ethiopia 2020-2023*. Openaid. <https://openaid.se/en/contributions/SE-0-SE-6-14258?contribution-tab=overview>
65. Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *Education Program for Result EPforR II Mainland Tanzania*. Openaid. <https://openaid.se/en/contributions/SE-0-SE-6-14876>
66. Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *FARM AFRICA 2016-2023: Integrated approach, G4F and N4D*. Openaid. <https://openaid.se/en/contributions/SE-0-SE-6-10407>

67. Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *Femina Hip Ltd 2018 - 2020*. Openaid. <https://openaid.se/en/contributions/SE-0-SE-6-12045?contribution-tab=overview>
68. Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *Fojo/IMS 2019-2024, Media support Ethiopia*. Openaid. <https://openaid.se/en/contributions/SE-0-SE-6-10734?contribution-tab=overview>
69. Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *Gender equality in Private Sector Development*. Openaid. <https://openaid.se/en/contributions/SE-0-SE-6-11377>
70. Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *KTO Skills development for Young women through FDCs 2019-2022*. Openaid. <https://openaid.se/en/contributions/SE-0-SE-6-12105>
71. Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *Legal and Human Rights Centre (LHRC) Core Support 2019-2024+25*. Openaid. <https://openaid.se/en/contributions/SE-0-SE-6-12829?contribution-tab=result>
72. Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *LI-WAY Addis Abeba Livelihoods Improvements for Women and Youth*. Openaid. <https://www.openaid.se/en/contributions/SE-0-SE-6-10700?contribution-tab=overview>
73. Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *Öppna data om Sveriges internationella bistånd*. <https://openaid.se/>
74. Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *CoS Peace building in Ethiopia*. Openaid. <https://openaid.se/en/contributions/SE-0-SE-6-13519?contribution-tab=result>
75. Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *PMU Peaceful and resilient communities in Ethiopia 2023-2026*. Openaid. <https://openaid.se/en/contributions/SE-0-SE-6-16345?contribution-tab=result>
76. Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *Private Agriculture Sector Support (PASS)*. Openaid. <https://openaid.se/en/contributions/SE-0-SE-6-10154>
77. Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *Sida's work in Ethiopia*. <https://www.sida.se/en/sidas-international-work/countries-and-regions/ethiopia>
78. Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). (n.d.). *Sustain Eco: Sustainability & Inclusion Strategy for Growth Corridors in Tanzania*. Openaid. <https://openaid.se/en/contributions/SE-0-SE-6-15216>

Література:

Монографії, наукові публікації та статті:

79. Гарькава, А. (2024). Жіноче обличчя дипломатії XXI століття: місія, візія, стратегія, особистості. У *Збройне насилля: сучасні процеси світової глобалізації та їхній вплив на Україну: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (30 травня 2024 р., м. Лубни)*, (с. 81–85). Лубни: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». <https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/11047>

80. Дорош, Л., & Вайда, Ю. (2023). Феміністична зовнішня політика: особливості реалізації в Україні та світі. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*, (49), 249–258. <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.49.31>
81. Мартинюк, А. (2020). Швеція у боротьбі за гендерну рівність у світі. *Студентські наукові записки. Серія «Країнознавство і міжнародний туризм»*, (7), 14–23. https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/8692/1/NZ_stud_Krajinoznavstvo_i_mizhn_turyzm_Vyp_10.pdf
82. Шипелик, О. О. (2021). Феміністична зовнішня політика Швеції. У *Економіко-правові та управлінсько-технологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (Т. 2, с. 333–335). Дніпро. http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/4608/1/Конф%2005_11_21%20Том%202%20.pdf
83. Aggestam, K., & Bergman Rosamond, A. (2016). Swedish Feminist Foreign Policy in the Making: Ethics, Politics, and Gender. *Ethics & International Affairs*, 30(3), 323–334. <https://doi.org/10.1017/S0892679416000241>
84. Aggestam, K., & Bergman Rosamond, A. (2018). Re-politicising the Gender-Security Nexus: Sweden's Feminist Foreign Policy. *European Review of International Studies*, 5(3), 30–48. <https://doi.org/10.3224/eris.v5i3.02>
85. Bergman Rosamond, A. (2013). Protection beyond Borders: Gender Cosmopolitanism and Co-constitutive Obligation. *Global Society*, 27(3), 319–336. <https://doi.org/10.1080/13600826.2013.790789>
86. Bergman Rosamond, A. (2020). Swedish Feminist Foreign Policy and “Gender Cosmopolitanism”. *Foreign Policy Analysis*, 16(2), 217–235. <https://doi.org/10.1093/fpa/orz025>
87. Burgess, G. (2013). A Hidden History: Women's Activism in Ethiopia. *Journal of International Women's Studies*, 14(3), 96–107. <https://vc.bridgew.edu/jiws/vol14/iss3/7/>
88. Cilliers, J. (2026). Demographics. Africa's population momentum. *Institute for Security Studies (ISS)*. <https://futures.issafrica.org/thematic/03-demographic-dividend/>
89. Engelbrekt, K. (2023). Sweden's 2017–18 UNSC Formula: Mobilizing the MFA's Competitive Advantages, Highlighting Africa, and Boosting the E10. *International Peacekeeping*, 30(3), 358–379. <https://doi.org/10.1080/13533312.2023.2196019>
90. Handebo, S., Demie, T. G., Gessese, G. T., Woldeamanuel, B. T., & Biratu, T. D. (2023). Effect of women's literacy status on maternal healthcare services utilisation in Ethiopia: A stratified analysis of the 2019 mini Ethiopian Demographic and Health Survey. *BMJ Open*, 13(11). <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2023-076869>

91. Herman, M. (Ed.). (2024). *History of Women in Ethiopia* (Ad'É Books, Contemporary Horn of Africa Series). Centre français des études éthiopiennes. <https://hal.science/hal-04881708v1/file/cfee-3356.pdf>
92. Jalagin, S., Okkenhaug, I. M., & Småberg, M. (2015). Introduction: Nordic missions, gender and humanitarian practices: From evangelizing to development. *Scandinavian Journal of History*, 40(3), 285–297. https://www.academia.edu/28954750/Scandinavian_Journal_of_History_Introduction_Nordic_missions_gender_and_humanitarian_practices_from_evangelizing_to_development
93. Jinadu, L. A. (1984). The political economy of Sweden's development policy in Africa. *Cooperation and Conflict*, 19(3), 177–196. <https://www.jstor.org/stable/45084207>
94. Manners, I. (2002). Normative power Europe: A contradiction in terms? *Journal of Common Market Studies*, 40(2), 235–258. <https://www.princeton.edu/~amoravcs/library/mannersnormativepower.pdf>
95. Meyer-Watts, J. K. (2021). *Foreign Policy as a Tool for Gender Development and Equality: The Impact of Sweden's Feminist Foreign Policy in South Africa* (Master's thesis, University of the Witwatersrand, Johannesburg (South Africa)). <https://www.proquest.com/openview/810e42b34930376ce75278f8a2259fef/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2026366&diss=y>
96. Mhajida, S. (2021). Motherhood, career development and modernization: Experiences of early post-colonial Tanzanian women. *Journal of Education, Humanities & Sciences*. https://www.researchgate.net/publication/367190516_Motherhood_Career_Development_and_Modernization_Experiences_of_Early_Post-Colonial_Tanzanian_Women
97. Mrubula-Ngwenya, G., Legodi, L. T., Vuma, S. L., & Rapanyane, M. B. (2025). Should South Africa Embrace a Feminist Foreign Policy to Respond to Gender Inequality?. *African Journal of Political Science*, 13(2), 37-50. <https://doi.org/10.36615/1gxw8e13>
98. Nye, J. S., Jr. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. PublicAffairs. https://www.academia.edu/37597511/Soft_Power_The_Means_To_Success_In_World_Politics_Josep_S_Nye
99. Rosén Sundström, M., & Elgström, O. (2020). Praise or critique? Sweden's feminist foreign policy in the eyes of its fellow EU members. *European Politics and Society*, 21(4), 418–433. <https://doi.org/10.1080/23745118.2019.1661940>
100. Thompson, L., & Clement, R. (2019). *Defining feminist foreign policy*. International Center for Research on Women. https://www.icrw.org/wp-content/uploads/2019/04/ICRW_DefiningFeministForeignPolicy_Brief_Revised_v5_WebReady.pdf
101. Towns, A., Jezierska, K., & Bjarnegård, E. (2024). Can a feminist foreign policy be undone? Reflections from Sweden. *International Affairs*, 100(3), 1263–1273. <https://doi.org/10.1093/ia/iiae079>

102. Tykhonenko, I., & Kyrychenko, Y. (2023). Feminist Diplomacy as a Tool for the Implementation of the State's Foreign Policy and Multilateral International Cooperation in the XXI Century. *Acta De Historia & Politica: Saeculum XXI*, (06), 118-125. <https://doi.org/10.26693/ahpsxxi2023.06.118>
103. Widmalm, S. (1999). Defining partnership with Africa: Sweden's new Africa policy and strategies for relations with democratic and authoritarian states. *Forum for Development Studies*, 2(2), 289-314. https://www.researchgate.net/publication/44825082_Defining_partnership_with_Africa_Sweden's_New_Africa_Policy_and_strategies_for_relations_with_democratic_and_authoritarian_states
104. Wright, K. A. M., & Bergman Rosamond, A. (2024). Sweden, NATO and the gendered silencing of feminist foreign policy. *International Affairs*, 100(2), 589–607. <https://doi.org/10.1093/ia/iiae002>

Довідкові видання та енциклопедії:

105. Chiteji, F. M. (2026, March 12). *History of Tanzania*. Encyclopaedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/history-of-Tanzania>
106. Crummy, D. E. (2026, March 23). *History of Ethiopia*. Encyclopaedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/history-of-Ethiopia>